

En **ROL**adas

Bilgarriak:
Belaunaldien arteko hurbilketa Bizkaiko
genero-rolen bilakaerara

En **ROL**adas

asociación
moviendote
por la integración y la participación ciudadana

Bizkaia
foru aldundia
diputación foral

BERDINTASUNA + IGUALDAD

BIZKAIKO FORU ALDUNDIAK SUSTATUTANO EMAKUMEN
ETA KIZKIONEN ARTEKO BERDINTASUNERAKO EKIMENAK
INICIATIVAS PARA LA IGUALDAD DE MUJERES Y HOMBRES
APOYADAS POR LA DIPUTACIÓN FORAL DE BIZKAIA

Índice

01	Sarreran	05 - 17
	1.1. Helburua	07 - 09
	1.2. Hurbilketa metodologikoa	11 - 13
	1.3. Testuinguru historikoa eta geografikoa	15 - 17
02	Esparru teorikoa eta aurrekariak	19 - 51
	2.1. Genero-rolen definizioa	21 - 25
	2.2. Genero rolak Bizkaian	27 - 43
	2.3. Bizkaiko genero-rolen bilakaeran eragiten duten faktoreak	45 - 51
03	Bilakaera	53 - 79
	3.1. Hezkuntza	55 - 59
	3.2. Enplegua	61 - 66
	3.3. Familia eta etxea	67 - 69
	3.4. Aisia eta kultura	71 - 73
	3.5. Parte-hartze soziala eta politikoa	75 - 79
04	Belaunaldien arteko azterketa	81 - 87
05	Ondorioak	89 - 103
	Bibliografía	105 - 111
	GIDOIEN ERANSKINA: Elkarrizketa sakoneko gidoiak eta dinamika integrazionala	113 - 125

I 01

Sarrera

Helburua

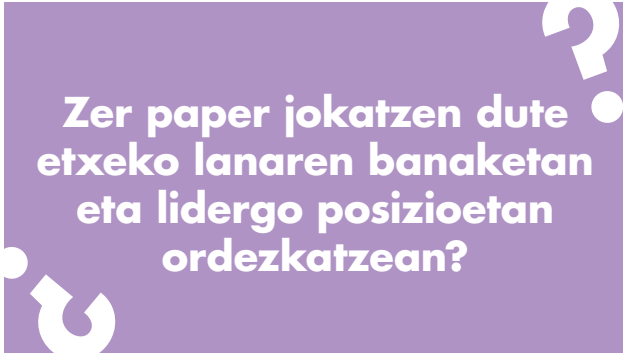
Txosten honen helburua da Bizkaiko gizartean gertatu den genero-rolen eta -estereotipoen aldaketa aztertzea, belaunaldien arteko ikuspegi garbi batetik.

Gure helburua da, aurrerapen historikoa aztertuz, batez ere genero-estereotipoetatik sortzen diren desberdintasunetan jatorria duten Berdintasunaren arloko gainditu gabeko erronkak ezagutzera iristea.

Genero-rolen eraldaketa belaunaldien arteko ikuspegitik aztertzea funtsezkoa da aukeraberdintasuna sustatzeko; izan ere, desberdintasunak sakon eta testuinguruan ulertzen laguntzen du, belaunaldien arteko elkarrizketa errazten du, eta politika eta programa eraginkorragoak eta belaunaldi bakoitzaren errealitatera egokituagoak diseinatzeko laguntzen du.

Zer rol jokatzen dute genero-rolak desberdintasunak sendotzean?

Generoarekin lotutako estereotipoek nola eragiten dute egitura sozioprofesionalean?

**Zer paper jokutzen dute
etxeko lanaren banaketan
eta lidergo posizioetan
ordezkatzean?**

Para ello hemos apostado por una mixtura metodológica fruto de la combinación de la investigación documental con la cualitativa, que en este caso se ha traducido en la realización de entrevistas en profundidad y la celebración de un grupo de debate.

Estas técnicas nos ofrecen un enfoque experiencial, que nos aporta información de primera mano sobre los cambios sociales y culturales producidos en Bizkaia en relación con el papel de los roles de género en nuestra sociedad.

Y es que, a pesar de los avances logrados en materia de igualdad de género en las últimas décadas, el hecho objetivo es que siguen prevaleciendo desigualdades en dimensiones clave para la evolución sociopolítica como son el ámbito laboral, educativo, político y/o familiar. Estas desigualdades afectan a mujeres de Bizkaia de todas las edades en su vida cotidiana y tienen raíces en normas y estructuras históricas.

En Bizkaia, las transiciones económicas y sociales, desde la ruralidad hasta la industrialización, han marcado significativamente las normas y expectativas de género, condicionando nuestra experiencia como mujeres. Este informe se enfoca en analizar cómo estas transformaciones han afectado los roles de género y cómo ello ha afectado a la persistencia o no de posibles desigualdades.

Confiamos en que las conclusiones que hemos logrado con el desarrollo de este informe sirvan como herramienta para sensibilizar a la sociedad, fomentar un diálogo intergeneracional y diseñar políticas públicas que promuevan una igualdad real en Bizkaia.

Conocer más en profundidad la evolución de los roles de género ayudará a identificar las áreas donde las desigualdades persisten, así como sus causas para poder proponer soluciones que ayuden a seguir dando pasos en firme por el logro de la Igualdad real.

Aprovechamos estas líneas para agradecer a todas las mujeres que han participado directa e indirectamente en la realización del trabajo de campo, ejerciendo como informantes clave tanto en la realización de las entrevistas como del grupo de debate intergeneracional. Mujeres valientes que han compartido con nosotras sus historias y experiencias de vida haciéndonos partícipes de cómo han vivido y viven el papel de los roles en diferentes facetas de su vida.

Sin su valiosa contribución nada de esto sería posible y por ello sólo podemos deciros una vez más: ¡Gracias!

Asimismo, queremos agradecer a la Dirección de Igualdad del Departamento de Empleo, Cohesión Social e Igualdad de DFB su apoyo para haber llevado a cabo esta iniciativa en el marco del Decreto Foral 53/2024 de Proyectos de promoción de Igualdad de Mujeres y Hombres.

Recordaros que este material está a disposición de quien quiera consultarlo y/o descargarlo en nuestra página web:

www.moviendote.org

Hurbilketa metodologikoa

Sarreran ikusi dugun bezala, genero-rolak gure gizarte-egituran duten bilakaera eta eginkizuna ezagutzeko asmoz, hainbat metodologia erabili ditugu, lortutako informazioa hainbat ikuspegitatik aztertzen lagundu digutenak, bai ikuspegi formalak bai ez-formalak integratuz.

Alde batetik, ikuspegi formaleko metodologiek literatura akademikoa, dokumentu historikoak eta estatistika ofizialak berrikustea barne hartzen dute. Ikuspegi horrek aukera ematen du denboran zehar genero-rolen arloan egin diren aurrerapenak testuinguruan jartzeko, Bizkairako garrantzitsuak diren eredu historiko, legegile eta sozialak identifikatuz.

Bestalde, ikuspegi akademiko eta historiko hori osatzeko, metodologia erabat kualitatiboak ezarri ditugu, hainbat belaunalditako Bizkaiko emakumeen esperientzia pertsonal eta komunitarioetan oinarrituta. Metodologia horien artean daude:

1. Belaunaldien arteko elkarrizketak:

Guztira sei elkarrizketa sakon egin ziren belaunaldi ezberdinetako emakumeekin. Elkarrizketa horien helburua izan zen genero-rolen bilakaerarekin lotutako testigantzak eta esperientzia pertsonalak dokumentatzea, eta aztertzea nola eragin duten berdintasunaren arloko aldaketek bai norbanako mailan, bai komunitate mailan.

**18 eta 30
urte bitarteko
emakumeei
egindako 2
elkarrizketa**

**2 elkarrizketa
30 eta 60
urte bitarteko
emakumeei**

**2 elkarrizketa
60 urtetik
gorako
emakumeei**

2. Belaunaldien arteko dinamika:

Hainbat belaunalditako emakumeak bildu zituen talde eztabaida gune bat burutu zen. Genero rolekin lotutako pertzepzioak, jarrerak eta esperientziak arakatzea izan zen gure helburua, ideien elkartrukea eta hausnarketa bateratua sustatuz. Ariketa horri esker, belaunaldien ikuspegiak alderatu ahal izan ziren, eta genero-berdintasunaren aldeko borrokan lortutako aurrerapenei eta bete gabeko erronkei buruzko azterketa kolektibo bat eraiki ahal izan zen.

Azterketa historiko, sozial eta esperientzial honekin, Bizkaian genero berdintasunaren aldeko borrokan emandako aurrerapausoak eta atzerapausoak islatzen dituzten patrioiak identifikatu nahi izan ditugu.

Jasotako informazio guztia sistematizatu eta txosten honetan aurkeztuko da, ikuspegi ulerkorra eskaintzeko eta benetako berdintasun baterantz aurrera egiteko ekintza posibleak proposatzeko.

Testuinguru historikoa eta geografikoa

Historian zehar, gizonek eta emakumeek rol desberdinak hartu dituzte, eta beren indargune eta mugengatik definitu dira. Rol horiek eboluzionatu egin dute denborarekin, gizarte bakoitzaren behar eta erronketara egokituz, baita garatu diren testuinguru historiko eta sozialera ere.

Bizkaia ez dago prozesu horretatik kanpo. XX. mendearen hasieratik, Bizkaiak eraldaketa sakonak bizi izan ditu, eta landa giroko gizartea izatetik industria eta hiri erreferente izatera igaro da.

Trantsizio horrek genero-roletan eta -estereotipoetan eragin nabarmena izateaz gain, emakumeen esperientzia ere baldintzatu du, gizartean duten rolaen etengabeko eraldaketa bultzatuz.

Bizkaiko landa eremuko emakumeak egindako lanaren errekonozimendu falta pairatu zuen nahiz eta familiaren nekazaritza ustiategietan funtsezko zutabea izan, baserriaren inguruan biratzen baitziren; emakumeak, ustiategian esku hartzeaz gain, etxekoandre, hezitzaile, erizain eta balio tradizionalen igorle papera betetzen zuen.

Baserriko emakumea, bere jarduera alderdi askotan garatu arren, ikusezin agertzen da, eta hori indartu egiten da baserria emakumeei transmititzen ez zaielako, gizonezko semeari baizik.

Landa-gizarte batetik industria-egitura nagusi baterako bilakaerak eragin zuzena izan zuen Bizkaiko emakumeen rolaen bilakaeran.

Baserriko emakumearen irudia emakume langilearena da, “kexatu gabe” lanak egiten dituen emakume indartsuarena.

“Ez duzu imajinatzen nolakoak ziren emakumeak baserrietan, gizonak baino gehiago agintzen zuten, nahiz eta hori guztia barrutik bakarrik geratzen zen” (E6)

Hiriguneetan, ordea, emakumeek zama bikoitzari egin zioten aurre: alde batetik, lan merkatuan sartzea, bereziki ehungintza eta metalurgia bezalako sektoreetan, baita etxeo ardua tradizionaleri eustea ere.

Fenomeno horrek desberdintasun berriak sortu zituen, eta, ondorioz, estereotipo berriak, baita emakumeentzako independentzia ekonomiko handiagoa lortzeko aurrerapausoak bultzatzen ziren bitartean ere.

Azken hamarkadetan, borroka sozialen agertoki izan da Bizkaia, eta borroka horiek bizkortu egin dute genero-berdintasunaren aldeko aurrerapena. Tokiko kolektibo feministak, Andra eta Munduko Emakumeak kasu, funtsezkoak izan dira prozesu honetan, genero indarkeria ikusarazteko, soldata arrakala murrizteko eta eremu politiko eta sozialetan berdintasuna sustatzeko ekimenak gidatuz.

Legegintza-mailan, 2005eko Berdintasunerako Euskal Legea eta haren eguneratzea 2021ean mugarri garrantzitsuak dira. Hala ere, desberdintasunak daude oraindik lan, hezkuntza eta familia esparruetan.

En las últimas décadas, Bizkaia ha sido escenario de luchas sociales que han acelerado el progreso hacia la igualdad de género. Colectivos feministas locales, como Andra y Mujeres del Mundo, han sido fundamentales en este proceso, liderando iniciativas para visibilizar la violencia de género, reducir la brecha salarial y promover la igualdad en ámbitos políticos y sociales.

A nivel legislativo, la Ley Vasca de Igualdad de 2005 y su actualización en 2021 representan hitos importantes. Sin embargo, persisten desigualdades en los ámbitos laboral, educativo y familiar.

I 02

Esparru teorikoa
eta aurrekariak

Genero-rolen definizioa

Genero-rolak honela definitzen dira: gizon eta emakumeentzat egokitzat jotzen den portaera zehazten duten gizarte- eta kultura-itzaropenen multzoa. Itzaropen horiek pertsonak beren generoaren arabera nola jokatu, hitz egin, jantzi eta jardun behar duten adierazten dute, eta familiari, lanari eta komunitateari erantzukizun espezifikoak esleitzen dizkiete.

Vicente Navarro osasun publikoan eta politika sozialetan aditua da, eta honela deskribatzen ditu genero-rolak: "familia, lana eta komunitatearen barruan, emakumei eta gizonei funtzio espezifikoak esleitzen dizkieten kultura-espektatibak, balio tradizional eta erlijiosoen eraginak historikoki markatuak".

Bizkaiko testuinguruan, ikuspegi hori frankismoan finkatu zen katolizismoaren eragin sendoaren pean; izan ere, katolizismoak lanen banaketa zurruna sustatzen zuen generoaren arabera, emakumeak etxeko esparrura eta gizonak espazio publikora zokoratuz.

"(..) berez, etxeko gizona aitaren figura zen. Gehienetan emakumeok dena egiten genuen, eta berak ezer ez. Etxera iritsi eta dena eginda zegoen: mahaia jarrita, afaria prest, arropa garbia... zapatak ere garbitzen genizkien. Ia-ia hala zen. Aitak etxetik kanpo egiten zuen lan, eta iristen zenean, dena eginda izaten zuen." (E5)

Beste definizioen bat...

Judith Butlerrek Gender Trouble lanean dio “genero rola performatiboak” direla. Horrek esan nahi du ez direla pertsonen berezkoak, ezta biologikoki zehaztuak ere; ekintzak, arauak eta portaerak errepikatuz eraikitzen dira, eta, sozialki indartzen direnez, naturalizat hartzen dira.

Walter Lippmann-ek honela definitu zituen genero-estereotipoak: “Gizonei eta emakumei egozten dizkiegun irudi sinplifikatu eta aurrepentsatuak dira, eta pertzepzio kolektiboetan oinarritzen dira, banakako errealitatean baino gehiago.” Definizio horrek estereotipo kontzeptua sartzen du, generoari aplikagarria, kategorizazio sozial zurrunezko modu gisa.

Cecilia Ridgewayk, gizarte-interakzioari buruzko azterlanetan, aztertzen du nola estereotipoek genero-hierarkiak iraunarazten dituzten eguneroko testuinguruetan, eta honako definizio hau ematen du: “genero-estereotipoak gizonen eta emakumeen ez-ugarri tipikoei buruzko sinesmen partekatuak dira, zeinek desberdintasuna indartzen baitute gaitasun eta estatus bereiziak esleitzean.”

Genero rola sortzetiko kontzeptua dira ala kulturalki inposatuta daude?

Teresa del Vallek Mujer vasca lanean emandako definizioaren arabera: Irudia eta errealitatea. “Genero-rolak kultura-ereduak dira, testuinguru sozial eta ekonomikoaren arabera aldatzen direnak, etxeko lana eta ekarpen ekonomiko ikusezinak konbinatzean ikusten den bezala.”

Historian zehar, Bizkaiko genero-rolak moldatu egin dira kultura-tradizioen, ekonomia-eraldaketan eta gizarte-mugimenduen arteko elkarreraginaren ondorioz. Bizkaian, dimentsio hori ikusten da historikoki emakumeengan erori diren euskal hizkuntzaren eta tradizioen transmisioa bezalako praktiketan.

Rolak eta gaitasunak naturalizat hartzea aldaezinak direla sinestea da. Ustez finkoak eta aldaezinak diren ezaugarri horiek kultur esleipenak direla onartzea eta deskubritzea da horiek eraldatzeko bidea ematen duena.

Gizon edo emakume izatearen pertzepzioa desnaturalizatzek eta haren rolak eta gaitasunak sozialki eraikiak izan direla onartzek aukera ematen du beste modu batean pentsatzeko zer leku har ditzaketen biek gizartean.

Genero-estereotipoak gizartean errotuta egon dira historian zehar, eta pertsonen sexuan soilik oinarritutako rolak eta itxaropenak ezarri dituzte.

Industrializazioak eta lege aldaketek, azken hamarkadetan mugimendu feministek izan duten gorakadarekin batera, zalantzan jarri eta eraldatu dituzte arau horiek. Faktore horiek, belaunaldien arteko dinamikan eta egindako elkarrizketetan partekatutako esperientzietan islatuta, agerian uzten dute genero-rolak eraiki, betikotu eta, aldi berean, denborarekin birmoldatu egiten direla.

Genero-rolen eraikuntza historiko eta kultural hori ulertzea funtsezkoa da gaur egun ezberdintasunek nola irauten duten eta nola aurre egin eta gaindi daitezkeen aztertzeko.

Entender esta construcción histórica y cultural de los roles de género es esencial para analizar cómo persisten las desigualdades en la actualidad y cómo pueden ser desafiadas y superadas.

“Nire familian, emakumeek rol nahiko garrantzitsua izan dute beti; inguru nahiko matriarkala zen. Hala ere, paradoxikoki, matxismo dezente sumatzen nuen, baita emakumeengan beraiengan ere. Belaunaldi zaharragoek, amonek bezala, ulertzen zuten matriarkatu hori, baina beti gizakia haien gainetik jarriz. Horrek beti harritu nau asko” (E4)

“Nire familia, bizikidetzazirkulu gisa, gurasoak, arreba eta ni ziren. Beharbada, genero-rol horiek daude, eta nire aita arduratzen da etxea mantentzeaz, zerbait apurtuz gero konpontzeaz, baina nik ere parte har dezaket horretan. Askotan lagundu diot. Edo altzariekin, nire amak gauza bera. Baina egia da agian nire aitona-amonen belaunaldian bai ikusten dela genero bereizketa hori. Gehienetan, esan dudan bezala, gurasoekin ez hainbeste.” (E1)

5. GJHk genero-berdintasuna lortzeko helburuari heltzen dio espezifikoki, giza eskubi-deekiko errespetu globalaren esparruan eta garapen jasangarriaren hiru dimentsioen (ekonomikoa, soziala eta ingurumenekoa) oreka markatzen duten elementu integratu eta banaezin gisa.

Genero rolak Bizkaian

Jarraian, Bizkaiko genero rolen azterketa historikoa egingo dugu. Azterketa hori funtsezko hiru aldi historikotan oinarrituko da, eta aldaketa sozialek, ekonomikoek eta politikoek eskualdeko genero-dinamiketan nola eragin duten ulertzeko aukera emango digu.

Lehenik eta behin, XIX. mendea eta XX. mendearen hasiera aztertuko dira, industrializazio aurreko testuinguruak eta industrializazioaren lehen etapek markatutako garaia. Etapa honetan ikusiko dugu emakumearen rola landa zein hiri eremuetan, baita elizak banaketa horretan izan zuen papera ere.

Bigarrenik, diktadura frankistaren eta trantsizio demokratikoaren eragina aztertuko dute. Garai horren ezaugarria da eredu patriarkal bat indartu zuten balio tradizional eta katolikoak inposatzea, emakumeak etxeko esparrura zokoratuz. Demokrazia-rako trantsizioan eredu hori zalantzan jartzen hasi ziren, berriz ere genero dinamikak aldatzea ahalbidetuz.

Azkenik, mugimendu feministek hartu duten papera, eraldaketa sozialak eta esfortzu horiek gure probintziaren egitura sozialean emakumeek izan duten papera birdefinitzen nola lagundu duten aztertuko da.

2.2.1. XIX. mendea eta XX. mendearen hasiera: Industriaurreko testuingurua eta hasierako industrializazioa

Landa-eremua

Bizkaiko landa-eremuetan, emakumeek funtsezko zeregina izan zuten familia-ekonomian; izan ere, etxeke lanez arduratzeaz gain, abeltzaintzako eta nekazaritzako produktzioan ere parte hartu zuten.

“Ezin duzu imajinatu ere egin, denetarik egin behar genuen (...) amak goizeko lehen ordutik animaliak ateratzeko agintzen zigun, gainera etxean lagundu behar genion eta dena prest eduki egun osoan lanean ari zen aita iristen zenerako” (Eó)

“Kanpoan lan egitea? Ezta hitz egin ere, baserrian zegoen lan guztiarekin (...) lan asko egiten zen, baina modu hartan, hor inork ez zigun ezer aitortzen, hori zen egin behar zenuena eta ez zenuen beste bizitzeko modurik planteatzen” (Eó)

Baserriaren egitura patriarkalak emakumeak lana modu ez ordainduan egiten duen etxekeandere rola menpe mantentzen zituen.

Genero-rolak oso ondo definituta zeuden gizartean, baita elizan ere, baina tokiko esparruaren antolaketa-berezitasunagatik, askotan rol-banaketa horretan eragina izaten zuten emakumeek barruan hartzen zuten lan-karga handiak.

Garai hartarako oso garrantzitsua izan zen Auzolana edo auzolana euskal baserrietan. Praktika horrek komunitatearen lana komunitate-lanetan egitea zekarren, eta emakumeek aktiboki parte hartu zuten etxetik kanpo uzta eta eraikuntza lanetan.

Sistema honek sare sozial garrantzitsuak sortu zituen eta ikusgarritasuna ematen diet, jardueran parte hartzen zuten emakumeei familia gunetik kanpo elkarreragiteko aukera emanez.

Hirigunea

Industrializazioa hastearekin batera, aldaketa handiak sortu ziren gizarte eta lan mailan Bizkaian. Fenomeno horren ondorioz, landa-eremuetan bizi ziren familia askok hiri-eremuetara migratu zuten, gizon-emakumeentzako lan bila.

Bizkaiko hiri nagusietan, hala nola Bilbon, industrializazioak langile-klase bat sortu zuen, non emakumeek parte hartu zuten, bereziki ehungintzan eta metalurgian. Hemenetik jada jo dezakegu emakumea autonomia ekonomikoa duen lan munduko kide formaltzat, nahiz eta lan baldintza prekarioak eta soldata baxuagoak izan bere lankide gizonezkoek baino.

“emakume askok idazkari lanetan edo antzeko gauzetan egiten zuten lan. Ez zegoen gizon idazkaririk, hori emakumeena zen. (...) baina behin ezkondua, %90ak lana uzten zuen. Normala zen: gizonak emakumea eta seme-alabak mantendu behar zituen.” (E6)

“ni ezkondu nintzenean eta lehen alaba izan nuenean, ni etxe-koandre gisa geratu bainintzen” (E5).

Aldaketa hori ez zuten begi onez ikusi emakumea rol tradizionalagoan mantendu nahi zuten estamentu batzuek, emakume langileak etxeari lotutako rolaen urratzailatzat jotzen baitzituzten. Familia-sareak eta komunitatea arduratu ziren euskal emakumeei lan-mundurako trantsizioan laguntzeaz, beren erantzukizun berriak eta mundu tradizionalakoak orekatzen lagunduz.

“Izan ere, emakume batek etxeoandre izateari uko egin nahi izan balio, bada ez, hori ere egin ahal izan zen, bai, bai, gertatzen zen. Ez, ez, gaizki ikusia zegoen, ez, ez, ez, ez, inondik inora. Hautzaindegiak eta gauzak hasi ziren umeak uzteko, beraz ez zegoen gaizki ikusia,” (E6)

Lanpostuak genero-rolen banaketan oinarritutako egitura baten arabera bereizteak prestakuntza-egituretan bertan zuen jatorria.

Adibidez, oso ohikoa zen enpresek “Ikastunen Eskolak” deiturikoak izatea; langileek beren seme-alabak bidaltzen zituzten hara, eta, hala, lan-munduan sartzen zituzten. Emakume batek ezin zuen joan, ez debekatuta zegoelako, baizik eta garai hartako eskemetan sartzen ez zelako.

“Nire anaia adibidez aitarekin joan zen fabrikara lanera, ni bakoitzean gelditu nintzen amari laguntzera, baina aldi berean ile-apaintzaile bezala lan egiten nuen baina etxeengatik, kobratu gabe (...) fabrikara? Sinesten dut idazkaria zen han zegoen bakarra” (E5)

“Beti egon ziren espektatiba ezberdinak. Gizonezkoei ezau-garri jakin batzuk esleitzen zitzaizkien indar handiagotzat, eta emakumeei, berriz, gauza askotan mugatzen zitzaien. Horrek aukerak kentzen zizkigun. Gizonei ez zitzaien inoiz esaten ez zutela ezertarako balio, egia ez bazen ere. Emakumeei, aldiz, zenbait gauza ezin zituztela egin irakasten zitzaien, eta horrek eragin handia zuen beren burua eta gaitasunak hautemateko moduan.” (E4)

Lan-unibertsitateetako estatutuetan “emakume langileei lan-hezkuntza egokia izateko eskubidea aitortzen zaie. Hezkuntza hori berezko unibertsitate batean edo dauden lan-unibertsitateen mendeko beste atal batzuetan antolatu ahal izango da, betiere sexuen arteko bereizketan oinarrituta, bai eraikinetan, bai irakaskuntzetan”. Idazkaritzan, haurtzaintzan, jantzigintzan, klinika-laguntzaileetan eta antzekoetan sartzen ziren emakumeak lanbide-heziketan.

“neskak, denak Modistak, ile-apaintzaileak, dendetako saltzai-leak... horrelako gauzak.” (E6)

Garai hartako emakumeen arazo nagusietako bat izan zen lan-munduan sartzeak ez zuela etxe barruko rola aldatu, eta zama bikoitza eta rol bikoitza hartu behar izan zituztela, ama eta emazte rola betikitzen zituena.

Normalizatu egiten da emakumeek aldi berean hainbat eginkizun beren gain hartzea, ugalketa- eta produkzio-esparruetan hainbat rol betez. Lan produktiboa, etxekoa eta komunitarioa barne hartzen ditu bere ekarpenak, non zaintzaz arduratzeaz gain, eguneroko bizitzako funtsezko alderdien kudeaketan aktiboki parte hartzen duten, hala nola osasuna eta hezkuntza, oro har, bere zaintza-arduren hedapen gisa.

Kasu gehienetan, lan horiek ordainsaririk gabe egiten dira, eta sozialki naturalizatuak izaten dira, emakumeak zaintzailatzat hartu izan baitira betidanik, eta horrek ikusezin bihurtzen ditu.

Izan ere, 70eko hamarkadan, ezkontzen diren emakumeek enplegua utzi behar izaten jarraitzen dute kasu gehienetan. Oso haurtzaindegi gutxi zeuden, eta derrigorrezko eskolatzearen adina sei urtekoa zen. Ama izan eta gero lana utzi zuten askok, krisi ekonomikoaren ondorioz langile murrizketen garai batean enpresara itzultzeko ezintasunarekin egin zuten topo.

“Nire ustez, hori jada inguruko zerbait zen, honela zioen: “Ez, neskak honetarako prestatuta daude eta mutilak besterako”, gaineratu du. Eta baten bat ateratzen bazen pixka bat, ba... ez, ez, batzuetan agian bai, esaten zuen: “Begira, bere artiletzua, zer moduz, jarri da ez dakit non...” Eta bai, atera zen, baina ez, ez, ez zen... ez zen apur bat kritikoa horrela, baina ez, ez, Jainkoari esker, ez.” (Eó)

“Zer egin behar zenuen, seme-alabak utzi behar zenituenarekin, ez da orain bezala, nik ikusten dudanean gizonak etxean laguntzen dutela! (5. E)

“neskazarren lana behin-behineko zerbait bezala hartzen zen, ezkontzarekin amaituko zena. Emakume ezkonduen soldata, baldin bazegoen, senarraren soldataren osagarritzat hartzen zen.” (E6)

Elizaren rola

Garai hartako landa- eta hiri-munduarekiko zeharka, Eliza Katolikoak rol nagusia izan zuen Bizkaiko emakumeen bizitzan. Elizak ordena patriarkala mantendu nahi izan zuen, hein handi batean tradizioak eta moral katolikoak inposatua, industrializazioak eragindako aldaketetan

Hiriguneetan, mugimendu aurrerakoiek gizartearen pentsamenduan zuten eragina geldiarazi nahi izan zuen elizak; landa-eremuetan, berriz, zaintzaile- eta etxe-arduradun gisa zuen rola finkatu nahi izan nuen.

2.2.2. Diktadura frankista eta trantsizio demokratikoa (1939-1980)

Frankismoaren eragina Bizkaiko emakumearen rolean

Espainiako Gerra Zibilak inflexio-puntu bat ezarri zuen Bizkaiko genero-roletan.

Emakume askok erresistentzia jardueretan aktiboki parte hartu zuten, erizain, hornigai biltzaile eta mezulari gisa lan eginez, eta horrek generoaren ideia tradizionalak aldatu zituen aldi baterako. Frankisten garaipenaren ondoren, ordea, emakumeak etxeko esparrura zokoratu zituen eredu patriarkal baten inposaketak irauli zituen dinamika horiek.

Garai horretan, emakumeek ikusi zituzten beren eskubideak eta gizartean zuten rola, ideal frankistetara mugatuta eta minimizatuta, non gizonak agintzen zuen eta emakumeak obeditzen zuen. Frankismoak ideal kontserbadoreak eta patriarkalak ezarri zituen, emakumea bizitza publikotik eta politikotik kenduz eta etxeko lanetara zokoratuz, non bere helburu bakarra etxeaz arduratzea eta seme-alabak izatea zen.

“Nik diktadura bat bizi izan dut eta hor emakumeak gizonak esaten zuenarekiko, etxean, kalean eta alde guztietan, ni adibidez moja-eskola batera joan nintzen, non neskek bakarrik ginen eta nesken gauzak egiten genituen, bestea ez zitzaigun bururatu ere egiten, baina bizikletan ibiltzea ere gaizki ikusia zegoen”

Gerra Zibila amaitu eta estatu frankista totalitarioa ezarri zenean, Europarekiko bat-egite osoa amaitu zen, oro har emakumeen egoerari eta, bereziki, lanari dagokienez.

Izan ere, esan daiteke Europako diktaduretan politika bateratu oso bat egon zela emakumearen aurrean hartutako jarrerari dagokienez.

Espainiako erregimena ez zen salbuespena izan, eta berretsi egin zuen emakumea "etxera itzultzean" zentratutako ideologia, amatasuna "gorestea", emakumea ama perferktu gisa irudikatzea, eta "familia" gizartearen funtsezko nukleo gisa sendotzea.

Diktaduran, eskola tresna zentral bat izan zen gizarte-ordena berri bat eraikitzeko, eta II. Errepublikan eraldatzen hasitako genero-ordena berrezartzeko.

Hezkuntza-eredu autoritario, errepresibo eta klasista baten aurrean gaude, feminitate otzan, kasto, garbi, esaneko, familiaren ugaltze eta zaintzara baztertua eta moral katolikoaren igorle nagusia zen eredu baten aurrean.

"ama onak izan behar genuen, senarrari obeditzen zioten emazteak, isilik egon behar genuen etxeoandre onak izateko eta familia ondo mantentzeko, eta hori guztia etxean erakusten zizuten, baina baita eskolan ere" (EÓ).

Adierazpen nagusia 1938ko Lanaren Foruan aurkitzen dugu, 1942tik aurrera aplikatuzkoa, non berariaz esaten baita: “Bereziki emakume eta haurren gaueko lana debekatuko du, etxez etxeko lana erregulatuko du eta emakume ezkondua tailerretik eta fabrikatik askatuko du”.

Praktikan, horrek esan nahi zuen emakumeek ezin zutela ordaindutako jarduerarik egin, ezta etxean ere, eta are gutxiago hura ezkondata bazegoen. Diktadurak ezarritako estandarrak beteko zirela ziurtatzeko, frankismoak emakumeen autonomia mugatzea bilatzen zuen legedia ezarri zuen.

Horren adibide da senar-emazteen baimena, non ezarri zen emakumeak senarraren baimena behar zuela lan munduan parte hartu ahal izateko. Beste adibide bat emazte onaren gida izan zen, non emakumeek etxean jarraitu beharreko gidalerroak ezarri ziren. Horren ondorioz, emakumeak zenbait lanbidetatik baztertuak izan ziren eta aukera asko galdu zituzten.

Bizkaian, Euskal Herriko gainerako lekuetan bezala, erresistentzia handia egon zen diktadura-erregimenaren eta legeriarekin ezartzen saiatu ziren idealen aurka.

XX. mendearen bigarren erdian, genero-eredu sozial hori krisian sartu zen. Eredu horretan, gizonak/langileak izan behar zuten etxeko arduradun ekonomiko bakarrak, eta emakumeak/etxekoandreak familia-taldearen zainketarako eta ongizaterako bakarrik, edo, gutxienez, ezkonduak.

Emakumeak hezkuntza-maila guztietan eta lan-merkatuan gero eta gehiago sartzen dira, nahiz eta genero-arrazoiak direla-eta lan-merkatua oso zatikatua egon, eta horrek gizarte-desoreka handiak eragiten ditu, gure gizarte-antolakuntzaren oinarritzko eta tradiziozko moduei eragiten baitie, eta horiek deskribatutako sexuaren arabera lan-banaketaren ereduari oinarritzen dira.

Eta aktibismo politiko eta soziala?

Emakume askok aktiboki parte hartu zuten diktaduraren aurkako borrokan, nahiz eta gehienetan ezkutuan eta lan diskretuekin. Emakume hauek erregimenaren aurkako erresistentzian ezinbestekoak izan ziren eta trantsizio demokratikoaren ostean areagotuko zen mobilizaziorako oinarriak ezarri zituzten.

Izan ere, 60ko hamarkadaren amaieratik, biderkatu egin zen klandestinitatean lan egiten zuten alderdi politikoaren kopurua, eta haien militanteak langile, auzo eta unibertsitate fronteeetan txertatzen eta gauzatzen zituzten erresistentzia ekintzak.

Testuinguru horretan, emakume askok erresistentziaren fronteeetan sartzea erabaki zuten. Militantziak diskriminazioaren aurkako ahalduzko pertsonala eta kolektiboa esperimentatzea ekarri zuen, eta arketipo berri bat sortu zen, rolen eraldaketaren emaitza: militantea: emakume ikasleak, langileak, oinarritzko katolikoak edo etxeakoandreak, oinarri komun batekin: frankismoaren eta haren genero-ordenaren aurka jardutea.

Emakume belaunaldi honen militantzia sozial, sindikal eta politikoa erregimenak inposatzen zuen emakume ereduaren gaitzespenean finkatua zegoen, kastitatean, amatasunean, etxeokan eta senarrarekiko sumisioan oinarritutako eredu, hiritar gisa baztertzen zituena, eta edozein esperientzia femenino emantzipatzaile memoria kolektibotik ezabatzen saiatu zena.

1977ko Euskadiko lehenengo Jardunaldi Feministetan, “Emakumea eta lana” izenburuko ponentzian jada agerian geratzen da Euskadin gero eta ohikoagoa dela emakumeek ez dutela lanpostua uzten ezkontzen direnean.

Frankismoaren aurkako hainbat espaziotan –auzo mugimenduan, esaterako– emakumeek antolatutako parte hartzearen ondorioz, mugimendu gisa modu antolatuan iristear zegoen borroka feministarekin bat egin zuten askok, modu kontzientean.

“Emakumeak antolatzen eta arazoak, eztabaidak eta aldarrikapen feministak planteatzen hasi dira, eta horrek nolabait kontzientzia feminista sortzen laguntzen duela uste dut; nire ustez, beste rol bat, beste rol bat izan genezakeela ohartu baginen” (E\$)

“Nire ama eredu izan zen zentzu batean. Askotan ahots abeslaria elkarrizketa garrantzitsuetan izaten nuen, gai politiko eta sozialekin oso sentibilizatuta egon nintzelako eta hori ez zelako bere familia inguruan gustatzen, bereziki bere aita eta anaiari (...) Hori ikusteak modu ezberdinetan eragin zidan nire bizitzako etaparen arabera: umetan harritu egiten nintzen, gero amorrua sortu zidan, eta orain ausardia ekintza bezala ikusten dut. ” (E4)

Trantsizio demokratikoa Bizkaian

Frankismoaren azken urteetan, pixkanaka egungo egoerara eraman duten emakumeen egoeraren aldeko urrats ttikiak ematen hasi ziren.

Lehen urratsa hezkuntza arloan eman zen. 1970eko Hezkuntzaren Lege Orokorrak derrigorrezko eta doako hezkuntza sustatzen du 14 urte bete arte, baita lehen emakumeak unibertsitatean sartzea ere. Bere prestakuntza handiagoak, 60ko eta 70eko hamarkadetako hazkunde ekonomikoarekin batera, emakumea gaur egun arte geratuko ez den etxeko lan estran sartzea errazten du lehen aldiz.

Bi prozesuk lagunduko dute emakumeen egoera soziala hobetzen eta Europako gaur egungo emakumeekin parekatzen: alde batetik, 1978ko Konstituzioaren legeriak emakumea bere lege-muga guztietatik askatzen du, ugalketaren kontrolaren aurrerapenekin batera.

1975ean diktadura amaitu ondoren, Bizkaiko emakumeak antolatzen hasi ziren, diktaduran mugatuak izan ziren eskubideen alde. Kolektibo feministak sortzen dira berdintasun legal, ekonomiko eta politikoa exijituz.

Garai horretan zehar, emakumeek mugimendu feministetan parte hartu zuten, hainbat esparrutan (politikoa, laborala eta zibila) eskubide berdintasuna bilatzen zutenak eta lan baldintzak hobetzen zituztenak, estatu mailan ikusgarritasuna irabaziz.

Testuinguru horretan...

gizonak esparru anitzetan faboratuak ikusten zirela ikustean, bi generoen legearen aurrean berdintasunaren alde borrokatu ziren kolektibo feministak sortu ziren. Kolektibo horien lehentasuna zen emakumeentzako lan-baldintza hobekak bilatzea, bai eta goi-karguetara iristeko ahalmena lortzea ere, bai politikan, bai lanean, bai gizartean.

Garai horretan sortutako erakunde feministak giltzarri izan ziren garaiko gizarteak eskatutako eta eskatutako aurrerapenak lortzeko. Kolektibo horiek lege-aldaketa garrantzitsuen bultzatzailetzat jotzen dira, hala nola 1981eko Dibortzio Legea eta 1985eko Aukera Berdintasunaren Legea.

XX. mendearen bigarren erdian, funtsezko aldarrikapena izan da enplegua lortzea, independentzia ekonomikoa ez ezik, familia-taldetik haragoko estatus sozial jakin bat ere ahalbidetzen duen erakundea den aldetik. Kontua ez da emakumeek lan egiteko duten eskubidea aldarrikatzea, inoiz ez baitiote hori egiteari utzi, lan mota jakin bat eskuratzeko eskubidea aldarrikatzea baizik, eta baldintza berdinetan.

Azken faktore hori funtsezkoa da ulertzeko emakumeen populazio aktiboak gora egiten jarraitzen duela, batez ere belaunaldi gazteenetan.

“botere zirkuluak maskulinizatuak izaten jarraitzen dute. Enpresa batek emakume asko posizio garrantzitsuetan dituela dirudien arren, departamentuburu gisa, non erabaki garrantzitsuak benetan hartzen diren, oraindik ere gizonak menderatutako inguruneak izaten jarraitzen dute (...) beste arlo batzuei begiratzen badiezu, baita maila politikoan ere, historikoki emakumeak buru izan dira zenbait adarretan, hala nola gizarte zerbitzuetan. Baina, duela gutxi arte, Ogasun eta Finantza sailak gizonenak ziren ia erabat. Baliabide ekonomikoak mugitzen diren lekuetan, emakumeen presentzia oso mugatua izan da eta izaten jarraitzen du.”(E4)

2.2.3. Mugimendu feminista Bizkaian eta eraldaketa soziala (1980-gaur egun)

Mugimendu feministaren gorakada

Bizkaia borroka feministaren epizentroetako bat bihurtu zen 80ko hamarkadan Euskadin. Andra, Munduko Emakumeak eta Basauriko Emakumeen Kolektiboa bezalako tokiko izen handiko kolektibo feminista ezberdinen sorrerak eskualdeko mugimendua bersendotu zuen.

Kolektibo horiek lagundu zuten jendartean egiturazko aldaketen beharra ikusarazten, bereziki genero indarkeria eta soldata arrakala bezalako gaietan. Talde horietako bakoitza alderdi desberdinen alde borrokatzeaz arduratzen zen, eztabaida publikoak bultzatuz eta genero berdintasuna lortzeko ekintza zehatzak bultzatuz.

Munduko Emakumeak Kolektiboa, adibidez, emakume langileen arteko elkartasun sa-reak sortzen eta lan eta familia esparruko egiturazko desberdintasunak salatzen egin-dako lanagatik nabarmendu nahi dut.

“Nire ustez, mugimendu feministak oso paper garrantzitsua izan du rolen aldaketa garrantzitsu hori finkatzeko orduan (...) besteak apur bat hobeto egon gaitezen haize eta marearen aurka borrokatu diren emakumeak dira” (E3)

Bizkaiko mugimendu feministak bat egin zuen lan, politika eta gizarte arloan berdintasuna eskatzen zuten nazioarteko mugimenduekin. Kolektibo horiek protestak, ekitaldiak antolatu zituzten eta genero berdintasuna bermatuko zuten lege eta kultura aldaketak eskatu zituzten, hurrengo hamarkadetan burutu ziren mobilizazio feminista masiboetarako oinarriak finkatuz.

Geroztik, mobilizazioek milaka lagun bildu dituzte Bilbon eta beste hainbat herritan, emakumeen eskubideen aldarrikapenean mugarriak ezartzen dituzten ekitaldi historikotzat jotz. Horrez gain, nazio mailako agenda politiko eta sozialean eragiteko gaitasuna erakutsi dute.

Azken urteetako mobilizazio handienetako bat 2018ko martxoaren 8ko greba feminista izan zen. Mugimendu feministaren indarra agerian utzi zuen horrek, eta milaka emakumek parte hartu zuten Bizkaian, gizartean dauden desberdintasunak ikusaraztea lortu zuen jardunaldi historiko batean.

Lege aldaketak

Legeriak berebiziko garrantzia izan du genero-berdintasunerako eraldaketa sozialean.

Aurrerapen esanguratsuenetako bat 2005eko Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako Euskal Legea onartzea izan zen. Lege horren bidez, genero-berdintasun erreala bermatu nahi zen hainbat arlotan, hala nola hezkuntzan eta enpleguan. Lege horrek neurri zehatzak ezarri zituen genero-diskriminazioa ezabatzeko eta euskal gizartean emakumeen eta gizonen parte-hartze ekitatiboa sustatzeko.

2022an, legea berrikusi eta eguneratu egin zen, eta xedapen berriak sartu ziren, genero-berdintasunaren aldeko borrokaren egungo erronkak islatzeko.

Aipa ditzakegun alderdi berritzaileen artean, "emakumeen aurkako indarkeria matxista" kontzeptua bere printzipio orokorretan txertatzea dago, indarkeria hori genero-desberdintasunaren adierazpen gisa azpimarratuz.

Halaber, legeriak baliabide publikoak indartu zituen berdintasun-politikak garatzeko, eta, horri esker, eraginkortasun handiagoa lortu zen genero-indarkeriaren aurkako borrokan, eta biktimei laguntza hobea eman zitzaien.

Prozesu horretan, Emakunde Emakumearen Euskal Erakundearen lana ezinbestekoa izan da. 1988an sortu zenetik, soldata-arrakala murrizteko, lana eta familia bateragarri egitea sustatzeko eta genero-indarkeria desagerrarazteko politika publikoak ezartzen buru izan da. Emakundek lankidetzan jardun du tokiko eta autonomia-erkidegoetako erakundeekin, baita kolektibo feministekin ere, lege eta politika publikoek Euskadiko emakumeentzat benetako aurrerapenak sor ditzaten bermatzeko.

Bizkaiko genero-rolen bilakaeran eragiten duten faktoreak

Bizkaiko genero-rolek bilakaera bat izan dute ekonomia-, kultura-, gizarte- eta hezkuntza-faktoreen konbinazio baten ondorioz, eta aldaketa garrantzitsuak eragin dituzte.

Aldaketa horiek aldatu egin dituzte gizarteak emakumeenganako zituen itxaropenak, lan-eremuetan aukerak zabalduz eta bizitza sozial eta politikoan parte hartzea sustatuz. Prozesu horretan eragina izan duten alderdi batzuk hauek dira:

Aldaketa ekonomikoak

Bizkaiko eraldaketa ekonomikoak funtsezko motorra izan dira genero-rolak birdefinitzeko, landa-baserrietako lanetik hasi eta emakumeak industrian eta zerbitzuen sektorean sartzeraino. Hala ere, aldaketa horiek erronka espezifikoak ekarri dituzte, desberdintasun ekonomiko eta sozialak iraunarazten dituztenak.

Landa-eremuetan, emakumeek zeregin erabakigarria izan dute nekazaritza- eta abeltzaintza-ekonomian. Aurreko ataletan ikusi dugun bezala, baserrian egin zuen lana funtsezkoa izan zen bere komunitateak sostengatzeko, baina askotan ikusezin geratu zen eta ez zuten formalki errekonozitu.

Ikusezintasun historiko horrek oinarriak ezarri zituen beste testuinguru ekonomiko batzuetan irauten duten desberdintasunetarako.

Industrializazioarekin batera, emakume asko hiriguneetara joan ziren lan bila, ehungintza eta metalurgia sektoreetan, besteak beste.

Lan-aukera horiek autonomia ekonomikorako urratsa izan baziren ere, lan-baldintzak prekarioak ziren, eta soldatak beren lankide gizonezkoenak baino nabarmen baxuagoak.

Aldaketa horrek lanaldi bikoitza ekarri zuen: emakumeek, ordaindutako lanaz gain, etxeko lanen arduradun izaten jarraitzen zuten.

Egia esatea nahi duzu? Engainatutako emakumeen belaunaldi bat gara, Etxetik kanpo lan egin behar zenuen ustez emantzipatzeko, baina azkenean bikoitza lan egiten zenuen, etxean dena egiten jarraitzen zenuen eta gizonak gizartearen babesa izaten jarraitzen zuen” (GD)

Berrikiago, emakumeak zerbitzuen sektorean sartzen hasi ziren, eta sektore hori enplegu-sortzaile nagusietako bat bihurtu zen, eta nagusiki emakumeena da. Alde horretatik, funtsezkoa da aurrera egitea emakumeen gaitasuna eta talentua agerian jartzeko prozesuan, orain arte gizonezkoek bete izan dituzten lanpostuetara berdintasun-baldintzetan sartzeko.

*“Emakumea beti, oro har, zaintzaren, maitasunaren aldeko-
zat jo izan da, ama izateko, erditzeko eta hori guztia egiteko
gaitasuna dugulako. Askotan, ezkutuko ekonomia den horretan,
etxeak garbitzen dituen emakumeak dira, helduak zaintzen di-
tuen emakumeak dira. Nire familian, adineko pertsonaren bat
gaixorik egon den guztietan, emakumeak arduratu dira. Uste dut
hori azpimarratu egin behar dela, rol hori asko esleitzen zaie-
lako.” (E1)*

*“Nik ez dut uste nire aitona-amonen garaian pentsatuko zutenik
“Zer esango dute emakume batek lan egiten badu?”. Ez, nire
aitona-amonak gosez hiltzen ziren, lan egin behar zuten, berdin
dio emakumea edo gizona zen. Izan ere, amonak soroan egi-
ten zuen lan eta aitona ere bai, nahiz eta rol maskulinoagoak
izan horiek. Baina hori zen edo hiltzea, beraz ez zegoen beste
aukerarik.” (E2)*

Zerbitzuen sektorean sartzeak lan-partaidetzari dagokionez aurrerapena dakarren arren, baldintza prekarioek eta lanaldi partzialeko enpleguen nagusitasunak historikoki emakumeei eragin dieten desberdintasun ekonomikoen jarraipena islatzen dute.

*“Uste dut aurrera egiten ari dela, nahiz eta oraindik oso rol
markatuak dauden. garbiketean edo erizaintzan, emakume ge-
hiago ikusten da, eta ingeniarietan, gizon gehiago. (...) aurrera-
pausoak badaudela sentitzen dut, baina mantso. Segmentazio
handia dago, baina politika bezalako arloetan begiratzen
badut, adibidez, zenbat emakume diren presidentetzan edo
zenbat alderdi dauden emakumeek ordezkatura, aldea nabar-
mena da.”(E1)*

Enpleguaren berdintasuna oinarritzeko da bizitzaren alderdi guztietan genero printzipioen arabera gidatuko den gizarte bat eraikitzeko

Kultur tradizioak

Bizkaiko landa-eremuetan, emakumeek funtsezko zeregina izan dute euskal kulturaren eta hizkuntzaren transmisore gisa. Hizkuntza irakasteaz gain, komunitatearen ohiturak, erritualak eta balioak betikotzeko ardura ere izan dute.

Komunitate-bizitzan parte hartzea funtsezkoa izan da tokiko tradizioak bizirik mantentzeko.

Diktadura frankistan, balio katolikoek eragina izan zuten genero-roletan, emakumeak etxeko eremuaren mende jarri eta bizitza publikoan eta lan-bizitzan parte-hartzea murriztuz.

“Francoren garaian ezin zenuen bankuko kontu bat ireki senarraren baimenik gabe. Ezkonduta bazeunden ere, ezin zenuen bakarrik edo lagunekin bidaiatu; senarraren baimena behar zenuen” (E5)

“Asko jota urtebetetzeak edo ekitaldi puntualen bat ospa zenezakeen, baina ez bakarrik joan. Batzuek egiten zuten, baina arraroa zen eta batzuetan gaizki ikusia...” (E5)

Hala ere, euskal emakumeek erakunde kolektiboaren bidez egin zieten aurre murrizketa horiei. Euskara irakasteko sare komunitarioetatik hasi eta lan eskubideak defendatzeko elkarteetaraino, ekimen horiek agerian uzten dute gaur egun oraindik ere indarrean dauden emakumeen erresistentzia tradizioa. Talde dinamikan adierazi bezala, laguntza sareak funtsezkoak dira oraindik ere berdintasunaren aldeko borrokan aurrera egiteko.

Gizarte-aldaketak

Bizkaian demokraziarako trantsizioan kolektibo feministak sortzeak genero-rolen aldaketa eragin zuen; izan ere, talde horiek desberdintasunen ikusgarritasunaren alde borrokatzeaz gain, zalantzan jarri zituzten atxikitzen zitzaizkien egitura patriarkal tradizionalak.

Elkarte feministen sorrerak emakumeei aukera eman zien funtsezko arloetan eskubideak aldarrikatzeko, hala nola politikan, enpleguan eta hezkuntzan.

Aktibismo hori eta emakumeek esparru publikoan bereganatutako espazio berria faktore erabakigarriak izan ziren zonaldeko genero-rolak eraldatzeko; izan ere, emakumea erabakiak hartzeko eta garapen sozialerako alderdi aktibo gisa hartzea sustatu zuten.

Era berean, azkenaldiko mobilizazio feministak –martxoaren 8ko greba eta #MeToo mugimendu globalaren eragina, besteak beste– giltzarri izan dira Bizkaiko genero rol tradizionalak zalantzan jarri eta horien aldaketa bilatzeko.

Manifestazio hauek genero indarkeria ikustarazteaz gain, indarrean dauden lan eta gizarte arauak aldatzeko beharra azpimarratu dute.

*“Nik gogoratzen dut manifestazioetara joaten hasi nintzenean nolabaiteko eszeptizismoa zegoela gizon batek, laguna izan arren, kausaren alde egitearen inguruan. Nolabaiteko erreze-
loa zegoen, bereziki mugimenduen barruan beti dauden neska erradikalenekin. Haiiek ezin dute jakin zer sentitzen den kalean edo garraio publikoan bakarrik joanda. Inoiz ez dute horrelako beldurrik izango. Baina, ulertzen saiatzea edo benetan axola zaielako parte hartzea, uste dut hori babestu egin beharko litza-
tekeela” (E1)*

Hezkuntza- eta belaunaldi-faktoreak

Emakumeak hezkuntzara iristea giltzarri izan da Bizkaian genero rolen eraldaketan.

Goi-mailako ikasketetan parte-hartze handiagoa izateak gaur egungo belaunaldientzako aukera profesionalak zabaldu ditu, nahiz eta hutsune handiak dauden zenbait arlotan, hala nola zientzietan, teknologian, ingeniarietan eta matematikan (STEM). Horrek hezkuntzan genero estereotipoak desafiitzen jarraitzeko beharra azpimarratzen du. Heltelen datuen arabera, LH egiten duten emakumeen %14k baino ez dute ziklo industrial eta teknologikoen alde egiten

Belaunaldiz belaunaldi, kontraste argia ikusten da genero-rolen buruzko pertzepzioetan.

Belaunaldi zaharragoetako emakumeek, elkarrizketaren batean aipatu bezala, aurrerapenak aitortzen dituzte, baina egungo gizarteak askatasun gehiegi duela ere sentitzen dute, eta horrek tentsioa sortzen du belaunaldi berriekin.

Azken horiek ikuspegi berdinzaleagoa dute, eta etxeko lanaren banaketa bidezkoagoa sustatzen dute, bai eta emakumeen parte-hartze handiagoa ere bizitza publikoan eta lan-bizitzan.

“Oraindik ez dago erabateko berdintasunik. Emakumeek aurrera egiten jarraitu behar dute, baina ez nuke jakingo esaten zehazki nola, hori prestatutako pertsonak mugitu behar dute.” (E5)

“Beno, ba lehen zen... ez dakit ondo esanda edo gaizki esanda egongo den, baina... Lehen askatasun handia zen, hau da, askatasun gutxi, eta orain askatasun gehiegi nire ikuspegirako (...). Ni, adibidez, berdintasuna egotearen aldekoa naiz, e, oso ondo, baina ez dakit, oraindik ni zaharraren aurrean apur bat chafada nago, eta uste dut... gauza batzuekiko errespetu gehiago dudala beste batzuekiko baino.” (E6)

“Azkenean, oso sistema muntatu batean gaude, oso zaila da apurtzea. Izan ere, zuk zeuk esan duzu lehen, emakumeak baikara, adibidez, etxean zerbait ahazten bada, nork daki?, guk. Zergatik? Egin behar denaren kontrol osoa daramagunak garelako. Orduan hori, nolabait esatearren, oso bameratuta daukagu, baina hori guztia aldatzen badugu, berdina izatea antolatzen badugu... beno, ba gizakia ere gehiago inplikatzea. Jakina da berdina izango dela, baina oso zaila da egoera horretara iristea.” (E3)

“Berdintasunaz hitz egitea ez da emakumeak gizonen gainetik jartzea, rolak parekatzea baizik. Baina hori aldatzea konplikatu da, edozein testuingurutan, boterea edo protagonismoa galtzen duenak kontra egiten diolako. Aldaketak errezeloak, ziurgabetasuna eta ezinegona ere sortzen ditu. (...) Nire ustez, emakumeek gehiago ahaldu behar dute, borrokatu, beren balioa erakutsi. Poliki-poliki, pertseberantziak, beldur horiek uxatzen joan beharko lirateke. Baina bide zaila da.” (E4)

I 03

Bilakaera

| 03 Bilakaera

Egindako elkarrizketek erakusten dutenez, hezkuntzara sartzeak eta lan-aukeren dibertsifikazioak familia- eta lanbide-dinamiketan aldaketa positiboak eragin badituzte ere, emakume askok egitura-erronkei egin behar diete aurre oraindik ere, hala nola lanaldi bikoitza, soldata-arrakala eta lidergo-postuetan azpiordezkaritza izatea.

Atal honetan, funtsezko bost esparrutan emakumearen rola nola taxutu eta berrizendatu den aztertuko da:

- ◇ **Hezkuntzako:** Hezkuntzara sartzeak genero-rolen eraldaketan eta eten iraunkorretan duen eragina aztertuz, STEM eremuetan bezala.
- ◇ **Lan-kontratuduna:** Emakumeen parte-hartzea sektore ekonomiko desberdinetan eta lan-prekarietatearen erronkak ebaluatzen.
- ◇ **Familiarra:** Etxeko lanen eta zaintza-lanen banaketan izan diren aldaketei erreparatuz, eta familia-dinamikek ekitate handiagorantz eboluzionatu dutela ikusiz.
- ◇ **Kultura:** Emakumeek Bizkaiko kultur tradizioen zaintzan eta eraldaketan duten zeregina arakatuz.
- ◇ **Politiko-soziala:** Emakumeek mugimendu sozialetan, erakundeetan eta espazio politikoetan duten parte-hartzea nola handitu duten aztertuz, gizartean aldaketa esanguratsuak bultzatuz.

Este análisis permitirá comprender el cambio histórico en los roles de género y conocer los retos pendientes y los logros alcanzados.

Hezkuntza

Hezkuntzaren esparruak aldaketa handiak izan ditu Bizkaian, batez ere emakumeei sarbidea emateko eta ikasteko aukerei dagokienez.

Azken hamarkadetan, emakumeen parte-hartzea nabarmen handitu da hezkuntzan, nazioartean, estatuan eta autonomia-erkidegoan aukera-berdintasuna bermatzen duten lege-aurrerapenek bultzatuta. Hala ere, desberdintasunak eta oztopoak daude oraindik zenbait azterketa-eremutan, batez ere tradizioz gizonezkoak nagusi izan diren eremuetan.

Hezkuntza-aurrerapenak eta erronkak

Bizkaian, emakumeak gizonak baino gehiago dira bigarren hezkuntzako eta unibertsitateko matrikuletan. EUSTATen datuen arabera (2023), Euskal Autonomia Erkidegoko unibertsitate-ikasleen % 56 emakumeak dira; horiek ere errendimendu akademikoaren tasa handiagoa dute, eta eskola-uzte goiztiarraren indize txikiagoa, % 6,7 ingurukoa.

Horrek erakusten du aurrerapauso nabarmena eman dela aurreko hamarkadekin alderatuta, orduan emakumeek gizarte-arauek eta genero-espektatibek ezarritako mugei egin behar baitzieten aurre.

Lorpen horiek izan arren, genero estereotipoek eragina izaten jarraitzen dute hezkuntza eta lanbide erabakietan.

Gazteaukerak (2018) adierazten duen bezala, funtsezkoa da rol tradizionalak haustea, pertsonak beren etorkizuna libreki aukeratu ahal izan dezaten. Hori bereziki garrantzitsua da zenbait arlotan, hala nola zientzietan, teknologian, ingeniartzan eta matematikan (STEM), non emakumeek azpiordezkatuta jarraitzen baitute, % 30etik beherako parte-hartzearekin.

Elkarrizketek islatzen dute egoera honek sustrai kultural eta sozialak dituela, izan ere, oraindik ere gazte asko ikasketa feminizatueta bideratzen dituzte, hala nola pedagogia edo erizaintzara, hezkuntza arloan genero segregazioa iraunaraziz.

Pertzepzio horiek bat datoz EUSTATen (2023) datuekin; datu horiek agerian uzten dute, nahiz eta emakumezko gehiago egon unibertsitate-hezkuntzan, emakumeek ez dituztela espezialitate teknikoak aukeratzen gizonen ehuneko berean.

Inpaktu kulturala eta belaunaldien pertzepzioak

Egindako elkarrizketek agerian uzten dute hezkuntza-itxaropenak aldatu egin direla denborarekin. Gaur egungo belaunaldiekiko kontraste horrek, zeinak aukera gehiago eta hezkuntza-aukera gehiago baitituzte, bilakaera esanguratsua erakusten du genero-rolen buruzko pertzepzioetan.

Hala ere, eragin kultural eta sozialek gazteen erabakietan eragiten jarraitzen dute.

Hezkidetzaren eta oztopo ikusezinak

Hezkidetzari dagokionez, hezkuntza-politikek eredu berdinzaleagoak sustatu dituzten arren, elkarrizketek erakutsi zuten ez direla beti modu eraginkorrean aplikatzen Bizkaiko ikastetxeetan.

Duela 15 urte baino gutxiago, oraindik baziren praktika segregatuak eskola batzuetan, non neskek sukaldeko tresnekin jolasten zuten eta mutilek futbolean, genero rol tradizionalak txikitatuz indartuz. Aurrera egin den arren, dinamika horiek oraindik ere irauten dute zenbait testuingurutan, eta irakaskuntzan eraldaketa sakonagoa egiteko beharra islatzen dute.

Bestalde, elkarrizketatutako emakumeek adierazi zuten goi-mailako ikasketetan ordezkaritza handiagoa lortu duten arren, askok oraindik ere oztopo ikusezinak dituztela aurrean, lidergo akademiko eta profesionaleko roletara sarbidea mugatzen dutenak. Arlo maskulinizatuetan, parte-hartzaileek aipatu zituzten zenbait emakumeren kasuak, zeinetan beren presentzia eremu horietan marjinalizat hartzen baitzen, eta non askotan isolamenduaren aurka borrokatzen baita.

“Nik nire lankideak ikusten ditut, eta beste pentsamolde bat dute, guztiz bestelakoa. Haiek serio hartzen dute karrera bat izatea, eta lan eta karrera hori izateko borrokatzen dira” (GD)

Baiezta dezakegu Bizkaian hezkuntzaren arloan lortutako aurrerapenek agerian utzi dutela emakumeen parte-hartze maila baloratzeko orduan aurrerapauso garrantzitsuak eman direla, eskola-uztea murriztetik hasi eta unibertsitateetan ordezkaritza nagusia izateraino.

Hala ere, desberdintasunak daude oraindik, hala nola STEM arloetako azpiordezkaritza eta haien hautaketak eta lidergo-roletarako sarbidea mugatzen dituzten oztopo kulturalak.

Bai gazteentzako bai irakasleentzako sentsibilizazio-programak ezartzea, bai eta hezkuntza-eredu berdinzaleagoak sustatzea ere, funtsezkoak dira hutsune horiek ezabatzeke eta benetako genero-berdintasuna sustatzeko eraldaketa sakona lortzeko.

“jendeari deigarria egiten zitzaion nik gizon batek bezala kobratzea, oso arraroa zelako... berdin lan eginda emakumeek ez zuten berdin irabazten”(GD)

Enplegua

Bizkaiko industrializazioa eta urbanizazioa, bereziki Bilbon eta bere metropoli eremuan, rol tradizionalak higitzen hasi ziren. Emakumeak gehiago sartu ziren soldatapeko lanean, nahiz eta ezberdintasun-egoeran egon. Esparru publikoarekiko kontaktu horrek haziak landatu zituen, hurrengo hamarkadetan rola birdefinitzeko.

Bizkaiko lan-merkatuan emakumeen parte-hartzea nabarmen hazi da azken hamarkadetan, emakumei lan-eremuan ikusgarritasuna irabaztea ahalbidetu dien ingurune ekonomiko eta sozialari esker. EUSTATEk egindako “Emakumeak eta lidergoa Euskadin” azken txostenaren arabera, Euskal Autonomia Erkidegoko emakumeen jarduera-tasa gizonezkoenera hurbildu da.

Hala ere, aurrerapauso horiek ez dituzte ezabatu emakumeek aurrez aurre dituzten egiturazko oztopoak, hala nola soldata arrakala, segregazio okupazionala eta lidergorako aukera mugatuak.

Soldata-arrakala eta bereizketa okupazionala

Bizkaiko emakumeek gizonek baino hezkuntza maila altuagoak dituzten arren, EUSTATEn arabera, abantaila hori ez da erabat islatzen lan baldintza berdintasunean.

Soldata-arrakalak errealitate izaten jarraitzen du: emakumeek, batez beste, gizonek baino %20 gutxiago irabazten dute, baita hezkuntza eta esperientzia bezalako faktoreak kontrolatzen direnean ere.

Desberdintasun hori bereziki nabarmena da ardura-postuetan eta tradizioz gizonezkoenak diren sektoreetan, hala nola teknologian eta zientzietan.

Segregazio okupazionala beste arazo esanguratsu bat da. Emakumeen lan-partaidetzak gora egin duen arren, emakumeek ordainsari baxuko sektoreetan kontzentratzen jarraitzen dute, hala nola osasungintzan, gizarte-zerbitzuetan, hezkuntzan eta ostalaritzan.

“Emakumeak gehiago joaten gara igoera ikastaroetara... prestatuago eta irauliago egoten dira, ez dakit traumatizatuta daudelako den eta gehiago balio dutela erakutsi behar dutelako, baina interes handiagoa dute beren burua gainditzeko”(GD)

Gainera, lanaldi partzialeko enplegua batez ere emakumeena da, eta horrek prestazio sozialak eta lan-eskubideak (erretiro-pentsioak, adibidez) eskuratzeko aukera mugatzen die. Euskadiko Pobreziari eta Gizarte Desberdintasunei buruzko Inkestaren (2016) arabera, “lanaldi partziala ia erabat emakumeena da, nahi gabe oso gogorra izateaz gain... lanaldi partzialean lan egiten duten lau emakumetik bik lanaldi osoan lan egin ezin dutelako egiten dute, eta lautik batek senideak zaindu behar dituztelako”.

Egindako elkarrizketek baieztatu dute emakume asko sektore feminizatuetan harrapatuta eta lan baldintza prekarioetan sentitzen direla.

“Zoritxarrez, oraindik ere gizonentzako lanak daude, zemahi esaten dela ere, ingeniariak, informatikariak, obra-buruak gizonentzakoak dira”(E4)

Lidergo-postuetara iristea

Emakumeak lidergo postuetara heltzea erronka garrantzitsua da oraindik ere Bizkaian.

EUSTATen Emakumeak eta lidergoa Euskadin txostenaren arabera, emakumeek euskal enpresetako zuzendaritza-karguen %20 baino ez dute betetzen. Datu horrek agerian uzten du emakumeek oztopo ikusezinak dituztela beren karreretan gora egiteko, baita gizonentzako lankideen prestakuntza bera edo hobea dutenean ere.

Elkarrizketetan eta belaunaldien arteko dinamikan, hainbat parte-hartzailek adierazi zuten genero estereotipoek eta lan kultura matxistak lidergo roletara sarbidea mugatzen jarraitzen dutela.

Laguntza-sarerik ez izateak, sustapenean diskriminazioarekin batera, ezberdintasun horiek betikotzen ditu.

“emakumeek beren arloan bikainak direla erakutsi arren, lan-egiturek gizonen alde egiten dute mailaz igotzeko prozesuetan”(E4)

Hori bereziki nabarmena da tradizioz maskulinizatu diren sektoreetan, hala nola zientzietan, teknologian, ingeniartzan eta matematikan (STEM). Euskadiko industria-sektoreko berdintasunari eta lidergoari buruzko bigarren txostenaren arabera, eskualdeko industria-enpresen % 20k bakarrik du emakumeen lidergoa, eta horrek sektore horietan ekitatea sustatzen duten politiken beharra azpimarratzen du.

La Caixa' Fundazioaren ikerketa baten arabera (2023), genero-estereotipoek ez dute norbanakoaren potentziala mugatzen bakarrik, egiturazko desberdintasunak ere irautarazten dituzte. Bizkaian, lidergo-postuetan emakumeen ordezkari txikia oraindik ere badela adierazten du horrek.

Adiskidetzea

Kontziliazioa da oraindik ere Bizkaiko emakumeen erronka handienetako bat. Gizonak etxeko lanetan sartzeak azken hamarkadetan gora egin badu ere, emakumeak dira oraindik etxeko lanaren eta seme-alabak eta senideak zaintzearen arduradun nagusiak.

ISEAKen datuen arabera, lanaldi partzialean lan egiten duten emakumeen %20k senideak zaindu behar dituztelako egiten dute, eta horrek mugatu egiten du denbora osoko enpleguetara edo lidergo postuetara iristeko duten gaitasuna.

Lanaldi bikoitz horrek, lan ordaindua eta etxeko ardurak uztartuz, zama gehigarria sortzen du, eta horrek eragina du haren ongizatean eta aukera profesionalean.

“Bada, begira, okerrena... zera da, nahiz eta... nik orain bikote bat daukat, ezta?, gizona dena, e, bera ere etxean gauzak egiten hezi dut. Egia esan, bai. gero, etxe bat eramateko antolatzeke orduan, e, azkenean izaten jarraitzen du... nik uste emakumeek bezala jarraitzen dugula, ezta?, eskolako gai guztia antolatzen, bilerez, eraman behar duenaz, eraman behar ez duenaz, e, etxean antolatzeaz, erosteaz, afaltzeaz, beti bezala egin dezaketenaz jakiten dugunok, ezta? ” (E4)

Gainera, enpresetan lana eta familia uztartzeko politikak ez direla nahikoak uste dute elkarrizketatu askok. Batzuek aipatu zuten beren enpresek lan-malgutasunerako aukerak eskaintzen dituzten arren, aukera horiek ez direla eskuragarriak lanpostu guztietarako, eta ez direla ekitatez aplikatzen.

“Amengatik ez balitz ez dakit zer egingo genukeen, bikoitza lan egin behar da, bikoitza diot, hirukoitza (...) neskato gazteenek oraindik ez dute seme-alabarik eta ez dakite zer den altxatzea, umea uztea, egun osoa korrika eta total zertarako? Beti erortzen da dena gudan”(E4)

“Nik uste dut pixka bat ahazten ari garela emakume zaintzailearen rola, asko gara seme-alabarik ez dugun baina zaintzaileak garen emakumeak baina enpresan ez da berdin antzematen, beti ematen du seme-alabak zaintzea adibidez gurasoak zaintzearen gaintik dagoela” (E3)

Laburbilduz, Bizkaiko lan-merkatuan emakumeen parte-hartzean aurrerapenak egon diren arren, oraindik ere erronka garrantzitsuak dira soldata-arrakalarekin, bereizketa okupazionalarekin, kontziliazioarekin eta lidergo-postuetan ordezkartza txikia izatearekin lotutako egiturazko arazoak.

Lanaldi partzialean lan egiten duten emakumeen tasa handiak agerian uzten du lan-prekarietatea, eta zuzendaritza-postuetara iristeko diskriminazioa. Horrek guztiak erakusten du lan-merkatuan benetako berdintasuna sustatuko duten politikak premiazkoak direla.

Estatistikek zein txosten honetan jasotako testigantzek azpimarratzen dute garrantzitsua dela oztopo horiek ezabatzeko eta emakumeei beren potentzial profesional osoa lortzea ahalbidetuko dieten neurriak bultzatzen jarraitzea.

Familia eta etxea

Familia- eta etxe-eremuan, zereginen banaketa da oraindik ere Bizkaian genero-desberdintasunei laguntzen dien faktore nagusietako bat.

Emakumeak lan-merkatuan sartzeko aurrerapausoak eman diren arren, emakumeei dagokien ordaindu gabeko lan-gainkargak bere horretan jarraitzen du, eta garapen pertsonalerako eta profesionalerako aukerak mugatzen dizkie.

EUSTATen Denbora Aurrekontuen Inkestaren arabera (2023), emakumeek, batez beste, gizonak baino ordu 1 eta 11 minutu gehiago ematen dituzte etxeko lanetan eta haurrak, mendeko pertsonak eta beste ardurak batzuk zaintzen. Desberdintasun horrek eragin zuzena du haien bizi-kalitatean, aisialdian, kirolean eta atsedenean eman dezaketen denbora murriztuz.

Erantzunkidetasun falta eta horren eraginak

Etxeko erantzunkidetasun ezak ere inplikazio esanguratsuak ditu emakumeen aukera profesioaletan. Familia eta Euskal Etxeen Inkestaren (EFH) arabera, lana uztartzeko arazoak direla eta lana eten duten adin aktiboko pertsonen %77 emakumeak dira.

Datu horrek erakusten du gizarteak oraindik ere emakumeei esleitzen dizkiela zaintza-
ren ardura gehienak.

Elkarrizketetan, zenbait parte-hartzailek adierazi zuten beren helburu profesionalak mu-
gatuta daudela familiaren zaintza lehenesteko beharrak eraginda, eta horrek ere joera
bat iraunarazten du: emakumeek lanaldi partzialeko enpleguak aukeratzea.

Gainera, lan eta familia politikek, azken urteetan aurrera egin badute ere, ez dute beti
behar adinako irtenbiderik eskaintzen erronka horiei heltzeko.

*“Ordutegi malguak ditudan arren, ez dira irisgarriak lanpostu
guztietarako, eta ez dute bermatzen etxeko arduen banaketa
bidezkoa izatea” (E4)*

*“Beraiek etxean laguntzen dutenean, mesede bat egiten ari
direla pentsatzen jarraitzen dute, eta oraindik ez dute barneratu
dagokien zeregin bat bezala. ! (GD)*

Belaunaldi dinamikak eta rol tradizionalak

Elkarrizketetan bildutako narratibek eta belaunaldien arteko denate taldeak ere erakusten
dute nola genero-rol tradizionalak hor jarraitzen duten, bereziki aurreko belaunaldietan.

Parte-hartzaile askok gogorarazi zuten beren amek eta amonek ia etxeko ardura guz-
tiak hartzen zituztela, baita “matriarkaltzat” hartutako inguruneetan ere.

Hainbat familiatan, gizonezkoak etxeko lanetatik babesten edo salbuesten zituzten, eta, neurri txikiagoan bada ere, gaur arte irauten duten desberdintasun-dinamikak indartzen zituzten.

“Amek hezi gintuzten haiek hezi zituzten bezala, beraz, aldaketak egon badira ere, belaunaldien uztarri horrek hor jarraitzen du (...).) bere hezkuntza oinarrian dago eta hori aldatzea zaila da. Pentsatzen dute emakumeak direla ezetz esan behar dutenak. Bi generoak hezi behar dira, baina gehiago dira emakumeak errespetarazi behar direnak.” (GD)

Bestalde, belaunaldi gazteagoek etxeko lanak partekatzeko prestutasun handiagoa erakusten dute, nahiz eta aldaketa hori oraindik desorekatua den. Elkarrizketatu batzuek azpimarratu zutenez, nahiz eta euren bikotekideek aurreko belaunaldiek baino laguntza handiagoa ematen duten etxean, oraindik ere emakumeak dira etxeko lanen antolatzaile eta gauzatzaile nagusiak.

Laburbilduz, familia eta etxea dira oraindik ere erronka handienetako bat gizon eta emakumeen rolen banaketa kudeatzeko orduan

Etxeko lanen gainkargak, erantzunkidetasunik ezak eta lana eta familia bateratzeko zailtasunek desberdintasunak iraunarazten dituzte, eta desberdintasun horiek emakumeen bizi-kalitateari eta aukera profesionalei eragiten diete.

Oztopo horiek gainditzeko, politika publiko eraginkorragoak behar dira, erantzukidetasuna sustatuko dutenak, bai eta etxeko eta zaintzako lana ekitatiboki baloratu eta partekatuko duen aldaketa kulturala ere.

Aisia eta kultura

Historikoki, genero-rolek mugatu egiten zituzten emakumeek jolas- eta kultura-jardueretan parte hartzeko zituzten aukerak, eta gizartean genero-banaketa zabalagoa islatzen zuten.

Berdintasunerantz aurrerapausoak eman diren arren, elkarrizketek eta eskuragarri dauden datuek erakusten dute emakumeen parte-hartzeak bilakaera bat izan duela zenbait jolas- eta kirol-jardueratan.

Elkarrizketetan ikusten denez, haurtzaroan eta nerabezaroan zehar, aisialdiko jarduerak genero-estereotipoek oso markatuta zituzten. Emakumeak, gehienbat, leunagotzat edo ez hain fisikotzat jotzen ziren joko eta jarduerengatik erakartzen zituzten; mutilak, berriz, futbola eta antzeko kirolak menperatzen zituzten.

Elkarrizketatutako emakume batek aipatu du haurrak modu naturalean bereizten zirela beren jolasetan, nahiz eta berak ere hainbat jarduera egiteko interesa agertu zuen, hala nola igeriketa, musika edo pintura, jarduera horiek generoaren arabera hertsiki banatuta egon gabe.

Hala ere, maskulintzat hartzen ziren kirol diziplinak, futbola edo saskibaloia kasu, ez ziren neskentzat sustatzen, eta eskola eta gizarte inguruneak zatiketa hori indartzen zuten.

*“Nosotras Jugamos al truquemé en la calle, hau da, marka ar-
tean espaloietan salto egitea. Zankoak egiten genituen tomate
latekin, eta korrika egiten genuen haiekin. Txapetara ere jolasten
ginen, ezkutaketara, horrelako gauzetara. (...) futbola eta horre-
lakoak mutilentzat bakarrik ziren. Pentsaezina zen neskok futbo-
lean aritzea, ezta pentsatu ere”.*

Jardueretako bereizketa hori hain zen naturalizatua, non ez baitzen zalantzan jartzen. Emakumeek zenbait kirolean parte hartu ezin zutenaren ideiak arau sozialaren parte zirudien, eta neskak eredu horri jarraitzeko heziak ziren.

Urteen poderioz, emakumeek espazio gehiago konkistatzea lortu dute, tradizioz gizo-
nei lotuta egon diren kirol- eta aisia-jardueren barruan.

*“estereotipoen eta irudien aldaketa, bai komunikabideek, bai
eskolak, bai familiak eta abarrek. modu tradizionalan eta
egunerokoan transmititzen dute, eta emakumea bigarren maila
batean uzten dute kirolaren munduan (E2)*

Horrekin batera, onarpen sozial handiagoa eta mespretxuzko iruzkin gutxiago egin
zaizkie maskulinitzat jotzen diren praktikak interesatzen zaizkien emakumeei. Aurrera-
pausoak argiak badira ere, parte-hartze desberdintasunak oraindik ere badaude.

EUSTATen denbora-aurrekontuari buruzko inkestak erakusten duenez, emakumeek ai-
sialdi aktibora eta kirola egitera eskainitako denbora handitu egin da azken 20 urtee-
tan, eta egunean 2 ordu eta 13 minutura iritsi dira, hau da, ia 20 minutu gehiago.

Aisialdiari eskainitako denbora gehitze horrek hainbat elkarrizketatuk aipatutakoa islatzen du, eta nabarmendu zuten belaunaldi gazteagoetako emakumeek aukera gehiago dituztela aisialdiaz gozatzeko beren amek edo amonek baino.

Hala ere, arrakala txikitu egin den arren, gizonek denbora gehiago ematen dute jarduera horietan, egunean 2 ordu eta 43 minutu batez beste. Horrek islatzen du kiroletan eta aisialdi aktiboan parte hartzeari dagokionez emakumeek lekua irabazi duten arren, berdintasuna oraindik ez dela lortu.

Kultura- eta jolas-ekitaldiei dagokienez, emakumeek parte-hartze handiagoa izan dute zinemara, antzerkira eta tabernetara joateko jardueretan.

Garai batean taberna edo diskoteketara joaten ziren emakumeen gaineko murrizketak bazeuden ere, gaur egun emakumeek aktiboki parte hartzen dute aisialdi gune horietan, askotan gizonek baino gehiago. Aldaketa horrek aldaketa handia islatzen du arau sozialetan eta genero bakoitzarentzat "egokia" denaren pertzepzioa.

Laburbilduz, aisialdiko eta kirol-jardueretako genero-desberdintasunak murriztuz joan dira, baina oraindik ere badira desberdintasunak, batez ere jarduera fisikoetan eta jolas-jardueretan emandako denboran.

Emakumeek aurrerapauso garrantzitsuak eman dituzten arren, aire zabaleko kirol eta jardueretan parte-hartzeak gora egin duen bezala, berdintasuna denboran eta aisialdi aktiborako aukerak lortu beharreko helburua da oraindik ere.

Kirol arloan ezarritako estereotipoekin apurtzeak emakumeak rol berriak hartzea eta belaunaldi berrientzako erreferente bilakatzea dakar. Kirolean, gizarteko ia eremu guztietan bezala, emakumeek bizi duten egoera desorekatua errealitatea da.

Parte-hartze soziala eta politikoa

Azken hamarkadetan, Bizkaian emakumeek politikan eta elkarteetan duten ordezkaritza nabarmen handitu dela ikusi dugu. Gizartean genero-estereotipoek irauteak gizonen eta emakumeen aukerak mugatzen ditu, eta desberdintasunak iraunarazten hainbat eremutan.

Gazteaukeraren arabera (2020), estereotipo horiei aurre egiteko baterako ahalegina egin behar da, hezkuntza, sentsibilizazioa eta politika publikoak barne hartuko dituena.

Bizkaian, emakumeek politikan eta gizarte-mugimenduetan duten parte-hartze gero eta handiagoan islatu da hori, nahiz eta oraindik ere oztopo kultural eta estrukturalak dauden lidergo-postuetara iristea eta benetako boterea egikaritzea zailtzen dutenak. Genero-estereotipoen aurkako borroka funtsezko erronka izaten jarraitzen du erabakiak hartzean eta ordezkaritza politikoan benetako berdintasuna lortzeko.

2005ean Berdintasunaren Euskal Legea indarrean sartu zenetik, ehuneko 15,7 puntu igo da emakumeen parte-hartzea Eusko Legebiltzarrean. Eusko Jaurlaritzako goi karguetan emakumeen presentzia 22 puntu hazi da azken 20 urteetan; aldundietako zuzendaritza karguetan, aldiz, 37 puntuko igoera izan da epe horretan bertan.

Gainera, EAEko udalerrietako alkateen kopurua bikoiztu egin da. Hala ere, aurrerapauso horiek eman arren, zenbait lekukotasunek iradokitzen dute emakumeek erabakiak hartzeko garaian duten ordezkaritza oraindik parekidea izatetik urrun dagoela.

“emakumeek ikusgarritasun handiagoa duten arren, horrek ez du esan nahi beti erabakitzeko benetako boterea dutenik” (E4)

Izan ere, berdintasuna ez da soilik presentziaren arabera neurtzen, baizik eta eragiteko eta lidergorako gaitasunaren arabera. Esparru politikoan emakumeek gero eta ikusgarritasun handiagoa izan arren, aldaketarako erresistentziak oztopo handia izaten jarraitzen du.

Testuinguru horretan, emakumeen ahalduntzea ezinbestekoa da, eta elkarrizketatuetako batek adierazi zuenez, “emakumeek gehiago ahaldundu behar dute, borrokatu, euren balioa erakutsi”.

Baieztapen horrek azpimarratzen du emakumeak botere eta lidergo espazioetatik kanpo mantendu dituzten egitura tradizionalekin apurtzeko etengabeko pertseberantzia eta borrokaren garrantzia.

Ildo horretatik, datuek erakusten dute Euskal Autonomia Erkidegoan egoitza duten finantza-erakundeetako zuzendaritza-organoetan gero eta emakume gehiago dagoela, eta azken 10 urteetan bikoiztu egin dela kopurua.

Sindikatuetan eta EAEko patronaletan ere gora egin du emakumeen parte-hartzeak, 5 puntu inguru lehenengoetan eta 9 puntu inguru bigarrenetan 2015 eta 2019 artean, nahiz eta ordezkariak murrizta izaten jarraitzen duen: emakumeen parte-hartzea %18koa izan da.

Arlo korporatiboan, EAEn egoitza duten IBEX 35eko enpresetako Administrazio Kontseiluetan emakumeen presentzia 21 puntu hazi da 2010etik, nahiz eta azken bost urteetan parte-hartzea gelditu egin den.

“Ideia feministek dimentsio berri bat eman diote borroka soziala ulertzeko dugun moduari” (GD)

Bestalde...

Mugimendu feministetako parte-hartzeari dagokionez, pertzepzioa aldatu egin da denborarekin. Hainbat elkarrizketetan aipatu zen bezala, mugimendu hauen lehen urteetan, manifestazio eta protesta feministen barruan gizonezkoak onartzeko nolabaiteko errezeloa zegoen, emakumeen esperientziak guztiz ulertu ezin zituztelako.

Hala ere, gaur egun, elkarrizketatu gehienak bat datoz gizonen parte hartzeak, ongi etorria izan behar duela esatean, genero berdintasunaren aldeko borroka kausa komun gisa ikusi behar baita.

Hausnarketa honek aliantzak sortzearen eta generoen arteko elkarlana sustatzearen garrantzia azpimarratzen du, gizarte justuago baterantz aurrera egiteko.

Laburbilduz, Bizkaiko emakumeen partaidetza sozial eta politikoan aurrerapauso esanguratsuak eman diren arren, benetako genero-berdintasuna lortzeko bideak luzea izaten jarraitzen du.

Datuek eta elkarrizketek agerian uzten dutenez, kargu politikoetan eta elkarteetan emakumeen ikusgarritasuna handitu den arren, oraindik ere oztopo ikusezinak daude, eta oztopo horiek mugatu egiten dute emakumeek botere erreal eta bidezkoa izateko duten gaitasuna.

Emakumeak ahalduntzeko eta erabakiak hartzeko guneetan aktiboki parte hartuko dutela bermatzeko ahaleginek jarraitu egin behar dute, elkarrizketetan nabarmentzen den bezala.

Aldaketa estruktural eta kultural bat beharrezkoa da oraindik ere, emakumeen parte-hartze erreal eta berdintasunezkoa lortzeko esparru sozial eta politiko guztietan.

I 04

*Belaunaldien
arteko azterketa*

| 04 Belaunaldien arteko azterketa

Bizkaiko genero-rolen belaunaldien arteko azterketari esker, genero-dinamikek denboran zehar izan duten bilakaera uler daiteke, eta, horretarako, hainbat belaunaldik aurrez aurre izan dituzten erronkak eta aukerak alderatu dira. Ikuspegi horrek agerian uzten ditu lortutako aurrerapenak, bai eta gaur egun oraindik dauden erronkak eta etorkizuneko belaunaldiek horiei nola aurre egin diezaieketen ere.

Generazioen arteko genero-rolen alderaketa

Bizkaiko adineko belaunaldiak gizarte-egitura zurrun baten pean bizi izan ziren, eta horrek asko mugatzen zuen emakumeek hezkuntza, enplegua eta parte-hartze politikoa izateko aukera.

Elkarrizketek islatzen duten moduan, belaunaldi horietako emakumeek etxeko eta zaintzako rola hartzen zituzten nagusiki, eta beren familia-ardurak garapen pertsonal eta profesionalaren gainera lehenesteko hezten zituzten. Frankismoak eta arau katolikoek indartutako eredu tradizional horrek ezberdintasun oinarri bat sortu zuen, eta emakumeak desafiatzeko hasi ziren azken hamarkadetan.

Aitzitik, belaunaldi gazteenak berdintasun formal handiagoko testuinguru batean hazi dira, Berdintasunerako Euskal Legea (2005) bezalako lege-aurrerapenek markatuta.

Elkarrizketek erakusten dutenez, belaunaldi horiek askatasun handiagoa dute ikasteko, lan egiteko eta bizitza publikoan parte hartzeko. Hala ere, erronka espezifikoak ere egin behar diete aurre, hala nola ingurune lehiakor batean gailentzeko presioari eta oraindik emakumeentzat gizonentzat baino altuagoak diren espektatibak gainditzeari.

Aldaketen eragina belaunaldi berrietan

Aldaketa sozial eta ekonomikoei esker, egungo belaunaldiek genero-rolak birdefinitu dituzte, ekitate handiagorako bideak irekiz. Bizkaiko emakume gazteek lehen gizonezkoentzat gordeta zeuden lan eta hezkuntza sektoreetan sartzea lortu dute.

Horren ondorioz, familia- eta lan-dinamikak aldatu egin dira, eta bikoteek erantzukizun gehiago partekatzen dituzte, baina oraindik modu desberdinean.

Hala ere, elkarrizketek islatzen dute emakume gazteenek oraindik ere oztopo espezifikoiei aurre egiten dietela, hala nola ordaindutako eta ordaindu gabeko lanaren “lanaldi bikoitza” orekatu beharra. Gainera, tradizioz gizonezkoak diren sektoreetan ordezkaritza handiagoa badute ere, genero estereotipoen eta lidergo roletan laguntza sarerik ez izatearen aurka borrokan jarraitzen dute.

Erronkak eta etorkizuneko aukerak

Aurrerapenak lortu diren arren, egitura-erronkek bere horretan jarraitzen dute belaunaldi guztien esperientzian:

- ◇ **Adiskidetzea:** Adineko belaunaldiek ia erabateko dedikazioa eskaini zieten etxeko lanei; gazteek, berriz, ardura gehiago partekatzen dituzte, baina oraindik ere gehiegizko zaintza-karga hartzen dute beren gain.
- ◇ **Genero-indarkeria:** Adin guztietako elkarrizketatuek arazo hori berdintasunerako oztopo nagusizat hartzen dute. Belaunaldi gazteenek baliabide eta babes instituzional gehiago badute ere, indarkeria errealitate bat da oraindik.
- ◇ **Genero-estereotipoak:** Emakumeen garapena mugatzen duten jarrerak diraute, batez ere sektore maskulinizatueta, hala nola zientzietan eta teknologian.

Etorkizunari begira, elkarrizketatuek azpimarratu zuten garrantzitsua dela kultura-aldaketa bat sustatzea, desberdintasun horiei aurre egiteko hezkuntzako lehenengo etapetatik eta etxebizitzetatik.

Funtsezko politikak eta ekimenak

Bizkaian, politika publikoek funtsezko zeregina izan dute belaunaldien arteko genero-berdintasuna sustatzeko. 2005eko Berdintasunerako Euskal Legetik hasi eta Emakunderen ekimenetaraino, neurri horien helburua izan da egiturazko oztopoak ezabatzea eta emakumeen parte-hartzea sustatzea gizarteko esparru guztietan.

Elkarrizketek iradokitzen dutenez, politika horiek aurrerapen esanguratsuak eragin badiuzte ere, funtsezkoa da horien inplementazio eraginkorra bermatzea, benetako aldaketak lortzeko. Adibidez, elkarrizketatu batzuek adierazi zuten kontziliazio politikak eta genero indarkeriari buruzko sentsibilizazio politikak indartu behar direla belaunaldi gazteenetan.

Belaunaldien arteko azterketak agerian uzten du Bizkaian genero-berdintasunean aurrerapen esanguratsuak lortu diren arren, egiturazko desberdintasunek bere horretan dirautela, soldata-arrakalak, genero-indarkeria eta etxeko erantzunkidetasun falta direla medio.

Belaunaldi nagusiek egungo aldaketen oinarriak ezarri zituzten, eta gazteek, berriz, aurrerapen horiek finkatzeko eta gainditu gabeko oztopoak gainditzeko erronkari egin behar diote aurre.

Benetako berdintasun baterantz aurrera egiteko, funtsezkoa da politika publikoek gizarte-jarrerak eraldatzea eta genero-estereotipoak txikitatik desagerraraztea.

Gainera, berdintasunaren aldeko borroka belaunaldi guztiak inplikatu behar ditu, etorkizunerako gizarte justuago eta ekitatiboago bat eraikitzea ahalbidetuko duten aliantzak sustatuz.

Denbora-lerroa genero-rolen bilakaeran

- ◇ **XIX. mendea:** Genero rolen banaketa hertsian oinarritutako eredu patriarkalaren nagusitasuna. Gizonezkoak industria edo nekazaritza lanetan aritzen ziren gehienbat, eta emakumeak, aldiz, etxeaz eta zaintza lanez.
- ◇ **1930eko hamarkada:** Gerra Zibilak eta haren ondorioek familia-egiturak aldatu zituzten, eta, aldi batez, emakumeen parte-hartzea handitu egin zen tradizioz gizonezkoenak ziren lanetan, etxeetan gizonezkorik ez zegoelako.
- ◇ **1940-1970eko hamarkadak:** Frankismo garaian, genero-estereotipoak indartu ziren, emakumea etxeakoandre eta ama gisa sustatzen zuten politika publikoen eta hezkuntza-politiken bidez.
- ◇ **1980ko hamarkada:** Trantsizio demokratikoarekin eta Espainia Europako Ekonomia Erkidegoan sartzearekin batera, genero-berdintasuneko politikak ezartzen hasi ziren, eta emakumeak gero eta gehiago sartzen dira lan-merkatuan.
- ◇ **1990eko hamarkada:** Gizarte eta lege aldaketak bultzatzen dituzten mugimendu feministen hazkundera Bizkaian, Euskal Herriko 1995eko Berdintasun Legea kasu.
- ◇ **2000. urtea:** Lan- eta hezkuntza-arloan berdintasun-planak ezartzea, eta genero-indarkeriari buruzko kontzientziazioa areagotzea.
- ◇ **2010. urteak:** Erantzukidetasun-neurriak sendotzea, hala nola aitatasun-baime-nak, eta maskulinitasun alternatiboetarako buruzko eztabaiden ikusgaitasun gero eta handiagoa.
- ◇ **Gaurkotasuna:** Genero politiketan ikuspegi interseksional baterantz aurrera egiten ari da, nahiz eta lan merkatuan eta zaintza lanaren banaketan ezberdintasun esanguratsuak dauden oraindik.

I 05

Ondorioak

| 05 Ondorioak

Egindako analisiak agerian uzten du genero-rolen bilakaera esanguratsua izan dela Bizkaian, eta aurrerapen handiak egin direla emakumeen parte-hartze politikoan, sozialean eta lanekoan.

Genero-rolak eta estereotipoak berez lotuta daudela ikusi dugu; izan ere, lehenengoek ezartzen dute gizonak eta emakumeek zer egitea espero den, eta bigarrenak, berriz, zehazten dute nolakoak izatea espero den. Adibidez, emakumeak zaintzaile gisa izan ohi duen rola estereotipo bat sortzen du: emakumeak gizonak baino enpatikoagoak direla zeregin mota horretarako.

Gaur egungo belaunaldiek aukera gehiago dituzte 2005eko berdintasunerako Euskal Legea bezalako ekimenei eta Emakunde bezalako erakundeen ahaleginei esker. Hala ere, egiturazko eta kulturako desberdintasunek bere horretan diraute, eta benetako berdintasun eraginkorraren irismena mugatzen dute.

Lorpen nabarmenetako bat da goi-kargu politikoetan eta enpresa-karguetan emakumeen ordezkaritza handitu izana, baita erabakitze-guneetan parte hartu izana ere.

Hala ere, hobekuntza horiek ez dira beti eragin-botere erreal bihurtzen, emakumeek oztopo ikusezinei aurre egiten jarraitzen baitute lidergo-rolak eskuratzeko orduan.

Bestalde, lana eta familia bateragarri egitea, genero-indarkeria eta estereotipoak arazo nagusiak dira oraindik ere. Emakumeek, batez ere gazteenek, lan-eremuan itxaropen handiak betetzeko presioari aurre egin behar diote, etxeko zaintzaren neurrigabeko zama beren gain hartzen duten bitartean.

Era berean, gaur egun eskuragarriagoak diren oinarrizko eskubideen alde egin zuten borroka nabarmendu dute belaunaldi nagusiek, nahiz eta aitortu desberdintasunek jarraitzen dutela.

Azken finean, Bizkaiak berdintasunerantz urrats esanguratsuak eman baditu ere, belaunaldien arteko lankidetzaz, konpromiso kolektiboa eta politika publikoetan zeharkako ikuspegia funtsezkoak dira lortutako aurrerapenak finkatzeko eta oraindik dauden erronkak gainditzeko. Baterako ahaleginaren bidez bakarrik lortu ahal izango da berdintasun osoa eta iraunkorra.

Gomendio batzuk...

| Gomendio batzuk...

Bizkaian genero-berdintasunean aurrera egiten jarraitzeko, gomendio hauek aurkezten dira:

1. **Emakumeen lidergoa sustatzea:**

- ◇ Genero-kuotak ezartzea emakumeen ordezkaritza txikia duten sektoreetan, hala nola industrian, finantzetan eta teknologian.
- ◇ Emakume gazte eta gutxiengoentzako mentorizazio-programak ezartzea, laguntza profesionaleko sareak sustatuz.
- ◇ Komunikabideetan eta kanpaina publikoetan emakumezkoen erreferenteak ikusaraztea.

2. **Berdintasunean hezte haurtzarotik:**

- ◇ Eskola-curriculumetan genero-ikuspegia txertatzea eta irakasleak berdintasun-ikuspegietan prestatzea.
- ◇ Curriculumetik kanpoko jarduera mistoak sustatzea, STEM eremuetan eta kirolean bidezko parte-hartzea sustatzeko.
- ◇ Haurrak txikitatik berdintasunaren garrantziaz sentsibilizatzea.

3. **Lana eta familia bateragarri egitea indartzea:**

- ◇ Aitatasun-baimen berdinak eta nahitaezkoak ezartzea erantzukidetasuna sustatzeko.
- ◇ Lan-ordutegi malguak eta zainketa-zerbitzu irisgarriak eta kalitatekoak sustatzea.
- ◇ Etxeko rol tradizionalak zalantzan jartzen dituzten eta etxeko lanen banaketa zuzena sustatzen duten kanpainak inplementatzea.

4. **Genero-indarkeria errotik kentzea:**

- ◇ Prebentzio-politikak indartzea, batez ere nerabeen artean, harreman osasungarriak sustatzeko.
- ◇ Biktima diren emakumeentzako laguntza-sareak indartzea, zerbitzu psikologikoak, harrera-etxeak eta lege-babesa barne.
- ◇ Segurtasun-kidegoen eta hezkuntzako langileen prestakuntza espezifiko bermatzea, genero-indarkeriako kasuetan nola jokatu jakiteko.

5. **Politika publikoetan genero-ikuspegia sustatzea:**

- ◇ Politika publiko guztiek (enplegua, hirigintza, osasuna, etab.) genero-ikuspegia barne hartzen dutenak, diseinutik hasita.
- ◇ Kontuak emateko politiketan eta mekanismoetan genero-eragina neurtzeko adierazleak ezartzea.
- ◇ Berdintasun-ekimenetarako berariazko aurrekontuei lehentasuna ematea, desberdintasun handiena duten sektoreetan.

6. **Emakumeen enpresa-ahalduntzea:**

- ◇ Emakume ekintzaileei eta enpresa-liderrei laguntzeko programak sortzea, lidergoari buruzko prestakuntza eta finantzaketarako sarbidea barne.
- ◇ Enpresak bultzatzea soldata-berdintasuneko politikak ezartzeko eta sustapenetan gardentasuna bermatzeko.
- ◇ Genero-ikuskaritzak egitea enpresetan, desberdintasunak ebaluatzeko eta zuzentzeko.

7. **Belaunaldien arteko elkarrizketa:**

- ◇ Belaunaldien arteko topaguneak sustatzea, esperientziak partekatzeko eta lortutako aurrerapenetatik ikasteko.
- ◇ Mentoretza-programak garatzea, adineko emakumeek belaunaldi gazteagoak gidatu ahal izan ditzaten.
- ◇ Gizonak elkarrizketa-gune horietan sartzea, benetako berdintasuna lortzeko lankidetzak sustatzeko.

Eta askori bidean uzten bagatzaizkie ere, hau da gure omenalditxoaren beren ausardiaz eta egiten jakiteaz urrats bat aurrera egin zuten Bizkaiko emakume horiei guztiei, rol tradizionalak aldatuta.

Dolores Ibárruri Gómez (1895-1989), La Pasionaria bezala ezaguna, Gallartan (Bizkaia) jaiotako politikari eta lider komunista nabarmena izan zen. Espainiako historia politikoan eragin handienetakoa izan duen pertsonetako bat da, eta frankismoaren eta langileen arteko borrokaren ikurra.

María de Maeztu (1881-1948)

Gasteizen jaiotako hezitzaile eta pedagogoa, baina Bizkaiarekin harreman estua duena. Madrilgo Andereñoen Egoitza zuzendu zuen, Espainiako emakumeen goi-mailako hezkuntzarako funtsezko espazioa. Hezkuntza-berdintasuna defendatu zuen, eta emakumeak unibertsitatara eta tradizioz gizonezkoak ziren lanbideetara sartzea sustatu zuen.

Julene Azpeitia (1888-1980)

Euskarazko maistra eta idazlea, emakumeen alfabetatzean lagundu zuen eta emakume analfabetismoa arrunta zen garai batean hezkuntzan sartzea defendatu zuen.

Benita Asas Manterola (1873-1968) – Feminista eta kazetaria

Bilbon jaioa, Espainiako lehen kazetari feministetako bat izan zen. Espainiako Emakumeen Elkarte Nazionaleko buru izan zen, eta aktiboki borrokatu zuen emakumeen boto eskubidearen eta hezkuntza eta lan berdintasunaren alde.

Ángela Figuera Aymerich (1902-1984) – Poeta eta gizarte ekintzailea

Bilbotarra jaiotzez, bere poesia emakumearen eskubideekin eta injustizia sozialekin duen konpromisoagatik nabarmendu zen. Gerra Zibilaren ostean erbesteratu zen eta bere lana Espainiako literatura feministako garrantzitsuenetakotzat jo izan da.

María Goyri (1873-1954) – Ikertzailea eta filologoa

Bilbon jaioa, Espainian Filosofia eta Letretako doktoretza lortu zuen lehen emakumeetako bat izan zen. Espainiako erromantzeen inguruan egindako ikerketagatik eta emakumea unibertsitateko hezkuntzara sartzearen aldeko borrokatik nabarmendu zen.

Carmen Adán (1903-1960) - Hegazkingintzako lehen emakume pilotua Espainian

Bilbon jaioa, Carmen Adanek 30. hamarkadan lortu zuen pilotu lizentzia, hegazkintza gizonezkoentzat bakarrik zen eremua zenean. Oso maskulinizatuta dagoen sektore batean aitzindari izan zen, eta bere ereduak hegazkinlarien etorkizuneko belaunaldiak inspiratu zituen.

Ledesmaren neskatoa

Salamancan jaioa baina Atxurin hazia, euskal erraketisten belaunaldikoa izan zen, Espainiako lehen emakume kirolari profesionalak. Atzerrian arrakasta izan arren, errealitatea da Espainian ez zeudela ondo ikusiak nagusi zen gizarte patriarkal eta matxistak.

Pilar Careaga Basabe (1908-1993) – Espainiako lehen emakume ingeniaria eta Bilboko alkatea

Industria-ingeniari gisa graduatu zen Espainiako lehen emakumea izan zen, eta Bilboko lehen alkatea 1969an. Haren izendapena mugarririk izan zen, politikan eta ingeniarietan emakumeek oso ordezkari txikia zuten garaian.

Emiliana de Zubeldia (1888-1987) – Konpositorea eta pianista

Jaitzen jaio zen, baina lotura estua du Bizkaiarekin. Nazioartean ospea lortu zuen lehen euskal konpositoreetako bat izan zen. Bere musikak euskal folkloreakaren elementuak abangoardiako joerekin uztartzen ditu.

Mari Jose Urruzola (1940-2012) – Idazlea eta feminista

Sexu-hezkuntzari eta feminismoari buruzko liburuak idatzi ditu, eta bere lana giltzarri izan da Euskadin berdintasun-politikak garatzeko.

Mariabe Gato – Bilboko Portuko lehen zamaketaria

2024an, Mariabe Gato Bilboko Portuan zamaketa-lanetan aritzen den lehen emakume finkoa bihurtu zen 70eko hamarkadatik, eta mugarri bat ezarri zuen oso maskulinizatuta dagoen sektore batean.

Inmaculada Boneta Piedra - Eusko Jaurlaritzan diputatu kargua hartu duen lehen emakumea

Boneta Bilbon jaio zen 1943ko abenduaren 14an, eta Eusko Legebiltzarra osatu zuen lehen emakumeetako bat izan zen lehen legegintzaldian (1980-1984). Eusko Alderdi Jeltzaleko (EAJ) kidea, Eusko Legebiltzarreko mahaiko lehen presidenteorde kargua bete zuen legegaldi hartan.

**Eta falta diren guztiak, neurri handi batean,
rolen banaketa eta ezberdintzat jotzen denaren
arbuioa betikotu dituen sistema patriarkalak
eragindako ikusezintasunaren ondorio.**

Bibliografía

| Bibliografía

- ◇ Aizpuru, R. (2012). Landa emakumea eta euskal hizkuntzaren eta kulturaren transmisioa. EHU.
- ◇ Alvarez, A. (2019). Emakumeen parte-hartzea goi-mailako hezkuntzan Espainian. Akal argitaletxea.
- ◇ Butler, J. (1990). Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. Routledge.
- ◇ Connell, R. W (1987). Gender and power: Society, the person, and sexual politics. Stanford University Press.
- ◇ La llamada. (2024, abenduak 21). Landa eremuko emakumeak: eraldaketan ekarpen erabakigarria. Hemendik berreskuratua: <https://www.deia.eus/bizkaia/2024/12/21/mujeres-rurales-contribucion-decisiva-transformacion-9078952.html>
- ◇ Delgado, A. (2008). Feminismoa trantsizio demokratikoan.
- ◇ El Correo. (2023, martxoak 8). EAEko industria-enpresen % 20 bakarrik daude emakumeek zuzenduta. Hemendik berreskuratua: <https://www.elcorreo.com>.
- ◇ Emakunde - Emakumearen Euskal Erakundea (2018). Borroka feminista Euskadin: ibilbide historikoa.
- ◇ Emakunde - Emakumearen Euskal Erakundea (2021). Soldata-arrakala Autonomia Erkidegoan. Hemendik berreskuratua <https://www.emakunde.euskadi.eus/brecha-informes/webema01-contentproyect/es/>.
- ◇ Emakunde - Emakumearen Euskal Erakundea (2022). Berdintasunaren aldeko eta Emakumeen aurkako Indarkeriarik gabeko Bizitzen aldeko Herri Itun baterantz.

Hemendik berreskuratua <https://www.emakunde.euskadi.eus/pacto-intro/webe-ma01-contentemas/es/>

- ◇ EUSTAT - Euskal Estatistika Erakundea (2023). Biztanleria jardueraren arabera sailkatzeko inkesta. Hemendik berreskuratua https://www.eustat.eus/estadisticas/tema_37/opt_0/ti_poblacion-en-relacion-con-la-actividad-pra/temas.html
- ◇ EUSTAT - Euskal Estatistika Erakundea. (2017). Pobreziari eta desberdintasun sozia-lei buruzko inkesta. 2016: Emaizta nagusiak. Euskal Estatistika Erakundea. Hemen-dik berreskuratua https://www.eustat.eus/estadisticas/tema_136/opt_0/tipo_3/ti_pobreza-y-desigualdades-sociales/temas.html
- ◇ EUSTAT - Euskal Estatistika Erakundea. (2023). Lana, familia eta norberaren bizitza uztartzeari buruzko inkesta.
- ◇ EUSTAT - Euskal Estatistika Erakundea. (2023). Denbora-aurrekontuen inkesta. Hemendik berreskuratua: https://www.eustat.eus/estadisticas/tema_77/opt_1/ti_en-cuesta-de-presupuestos-de-tiempo/temas.html
- ◇ EUSTAT - Euskal Estatistika Erakundea. (2023). Emakumeak eta lidergoa Euskadin. Euskal Estatistika Erakundea. <https://www.eustat.eus>(e)tik berreskuratua.
- ◇ Echebarria, K. (2013). Euskal baserriaren bilakaera ekonomikoa eta soziala.
- ◇ Fernández, I., González, S., & López, P. (2020). Emakumeak zientzian: Gene-ro-arrakalak STEMen. Unibertsitateko Argitaletxea.
- ◇ ISEAK Fundazioa. (2021). Lanaldi partziala: lan prekarietatea eta genero arrakalak. Hemendik berreskuratua <https://iseak.eu/publicacion/trabajo-a-tiem-po-parcial-precariedad-laboral-y-brechas-de-genero>.

- ◇ ISEAK Fundazioa. (2023). Genero-arrakalak Euskadiko lan-merkatuan.
- ◇ "la Caixa" Fundazioa. (2023). Genero estereotipoek bizirik diraute?. Hemendik berreskuratua <https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/es/-/siguen-vivos-los-estereotipos-de-genero>
- ◇ Gazteukera. (2018). Zure generoak ez dezala zure etorkizuna aukeratu. Hemendik berreskuratua <https://www.gazteukera.euskadi.eus/noticia/2018/que-tu-genero-no-elija-tu-futuro/r58-izapirru/es/>
- ◇ Gazteukera. (2020). Genero-estereotipoei aurre egitea. Hemendik berreskuratua <https://www.gazteukera.euskadi.eus/noticia/2020/combater-los-estereotipos-de-genero/r58-izapirru/es/>
- ◇ Eusko Jaurlaritza. (2005). Euskadiko Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako Legea
- ◇ Eusko Jaurlaritza. (2020). Demokrazia paritarioa Euskadin. Hemendik berreskuratua: <https://www.euskadi.eus>.
- ◇ González, M., & Gómez, A. (2015). Lan prekarietatea eta enpleguaren feminizazioa Bizkaian. *Lanaren Soziologia Aldizkaria*, 22(4), 45-60.
- ◇ Hernández, J. (2003). Euskal baserria eta emakumearen papera nekazaritzan. *Basque History argitaletxea*.
- ◇ Laborda, A., et al. (2020). *Gizarte-mugimenduak Euskadin*.
- ◇ Lopez, R. (2010). *Feminismoa eta demokrazia Bizkaian: Trantsizioan borrokak eta aurrerapausoak. Ikuspegi argitaletxea*.
- ◇ Marian Moreno. (2015). *Mugimendu feministak Euskadin: Historia eta gaurkotasuna*.

- ◇ Martínez, S. (2017). Belaunaldi aldaketa eta genero rola Euskal Herrian. *Gizartea eta Kultura*, 14(1), 10-22.
- ◇ Mees, L. (2019). Kultura eta gizartea Euskal Herrian.
- ◇ Miren Llona. (2005). Emakumeak eta gizarte-aldaketa Euskal Herrian (1875-1936).
- ◇ Míguez, J. (2018). Mugimendu feministen eragina Bizkaian: Martxoak 8 eta #Me-Too. *Revista Vasca de Estudios Sociales*, 33(2), 112-129.
- ◇ Navarro, J. (2003). Frankismoa eta emakumearen zapalkuntza Espainian. *Historia Viva argitaletxea*.
- ◇ Navarro, M. (2000). Generoa, kultura eta boterea: Perspektibak Espainiako testu-guruan. *Katedrako edizioak*.
- ◇ Oñederra, L. (2015). Feminismoa Euskal Herrian: Historia hurbila eta perspektibak.
- ◇ Pardo, L. (2001). Emakumeen arteko elkartasuna eta antolaketa kolektiboa Euskal Herrian. *Editorial Sindicalista*.
- ◇ Portilla, A., et al. (2005). Emakumeak eta lana euskal industrializazioan.
- ◇ West, C. & Zimmerman, D. H (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151.
- ◇ Zubiri, I. (2020). Feminismoaren eragina Bizkaian.
- ◇ Laborda, A., et al. (2020). *Movimientos sociales en Euskadi*.
- ◇ López, R. (2010). Feminismo y democracia en Bizkaia: Luchas y avances en la transición. *Editorial Ikspegi*.
- ◇ Marian Moreno. (2015). *Los movimientos feministas en Euskadi: Historia y actualidad*.

- ◇ Martínez, S. (2017). Cambio generacional y roles de género en el País Vasco. *Sociedad y Cultura*, 14(1), 10-22.
- ◇ Mees, L. (2019). *Cultura y sociedad en el País Vasco*.
- ◇ Miren Llona. (2005). *Las mujeres y el cambio social en el País Vasco (1875-1936)*.
- ◇ Míguez, J. (2018). El impacto de los movimientos feministas en Bizkaia: 8 de marzo y #MeToo. *Revista Vasca de Estudios Sociales*, 33(2), 112-129.
- ◇ Navarro, J. (2003). *El franquismo y la opresión de la mujer en España*. Editorial Historia Viva.
- ◇ Navarro, M. (2000). *Género, cultura y poder: Perspectivas en el contexto español*. Ediciones Cátedra.
- ◇ Oñederra, L. (2015). *El feminismo en el País Vasco: Historia reciente y perspectivas*.
- ◇ Pardo, L. (2001). *Solidaridad y organización colectiva entre mujeres en el País Vasco*. Editorial Sindicalista.
- ◇ Portilla, A., et al. (2005). *Mujeres y trabajo en la industrialización vasca*.
- ◇ West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151.
- ◇ Zubiri, I. (2020). *Impacto del feminismo en Bizkaia*

ELKARRIZKETA SAKONAREN GIDOIA

Bilgarriak: Belaunaldien arteko hurbilketa Bizkaiko genero-rolen bilakaerara

Bizkaiko genero-rolen bilakaerari buruzko elkarrizketa-gidoia

Aurkezpena:

“Eskerrik asko elkarrizketa honetan parte hartzeagatik. Nire izena xxxxxx da, eta elkarrizketa hau egiten dut Moviendote elkartearen izenean.

Elkartetik, Bizkaiko genero rolen bilakaerari buruzko ikerketa bat egiten ari gara. Horretarako, hainbat belaunalditako emakumeak elkarrizketatuko ditugu, horregatik zure esperientzia eta ikuspuntuak oso baliotsuak dira proiektu honetarako. Eskuratzen dugun informazio guztia konfidentziala izango da, eta elkarrizketa grabatu egingo dugu, datuak errazago tratatzeko. ”

2. Elkarrizketatuaren oinarrizko informazioa

- ◇ Izena edo inzialak (anonimotasuna nahiago badute).
- ◇ Adina
- ◇ Egungo lanbidea eta prestakuntza.
- ◇ Zer inguruetan hazi zinen? (landakoa, hirikoa).
- ◇ Nola deskribatuko zenuke zure familia genero-roleri dagokienez? Rol tradizionalak jarraitzen zituzten ala berdintasunezkoagoak ziren?

3. Genero-roleri buruzko esperientzia pertsonalak

Etxea

- ◇ Nola banatzen ziren etxeko lanak haurra zinenean?
- ◇ Zeregin zehatzak esleitzen zitzaizkizun neska izateagatik?
- ◇ Zure haurtzaroarekin alderatuta, nola aldatu dira etxeko zereginen dinamikak helduaroan? Zure ustez, orain berdintasun handiagoa dago banaketan?

Aisialdia

- ◇ Zer aisialdi-jarduera ziren ohikoak zure haurtzaroan/nerabezaroan? Generoaren arabera ba al zegoen desberdintasunik?
- ◇ Inoiz parte hartu al zenuen zure generoarentzat “ezohikotzat” jotzen den jarduera batean?
- ◇ Nola aldatu dira aisialdiko aukerak eta espazioak Bizkaian, generoaren aldagaiaren arabera? Adibidez, sentitzen duzu orain leku edo jarduera gehiagotan gizonak eta emakumeak berdin parte hartzen dutela?
- ◇ Zure ustez, zer eragin izan dute Bizkaiko gizarte - eta kultura-aldaketek egungo aisialdi-jardueretan, zure belaunaldikoekin alderatuta?

Hezkuntza-arloa.

- ◇ Zure hezkuntza-etapan, ba al zegoen “mutilentzat” edo “neskentzat” jotzen zen ikasgairik edo eskola-jarduerarik? Inoiz sentitu al zinen eskema horri jarraitzeko presiopean?
- ◇ Nola jokatzeko zuten irakasleek haurrekiko espektatibei dagokienez? Ba al zegoen desberdintasunik tratua edo motibazioa emateko moduan?
- ◇ Izan al zenuen erreferente femeninorik edo maskulinorik zure hezkuntza-ingurunean ohikoak ez diren roletan? Nola eragin zizun horrek?
- ◇ Egungo hezkuntzaren aldaketak genero estereotipoak murrizten laguntzen ari direla sumatzen duzu? Nola?

Enplegua

- ◇ Nola hautematen zen sozialki emakume bat zure inguruan etxetik kanpo lan egitea?
- ◇ Ezagutzen dituzu arau hori hausten duten emakumeen kasuak?
- ◇ Etxetik kanpo lan egin baduzu edo lan egiten baduzu, gizon eta emakumeen arteko rol bereizirik hautematen dituzu lantokian?
- ◇ Uste duzu lan aukerak aldatu egin direla gizon eta emakumeentzat? Zure erantzuna baiezkoa bada, nola?
- ◇ Inoiz jasan duzu edo izan zara genero diskriminazio edo aurreiritziren bat lanean?
- ◇ Zer iritzi duzu etxeko lanetan soilik urteak eman ondoren lan merkatuan sartu nahi duten emakumeentzat gaur egun dauden aukerez? Lehen baino babes edo oztopo gehiago daudela uste duzu?

Parte-hartze soziala

- ◇ Zure ustez, nola aldatu da gizon eta emakumeen parte-hartzea komunitatean (adibidez, elkarteetan, politikan, ospakizunetan)?
- ◇ Zure ustez, genero-estereotipoak murriztu egin dira edo oraindik ere hor daude ingurune horietan?
- ◇ Uste duzu orain emakumeek ikusgarritasun eta eragin handiagoa dutela lidergo sozial edo politikoko roletan? Nola ikusten duzu bilakaera hori Bizkaian?

Belaunaldien arteko hausnarketa

- ◇ Nola uste duzu aldatu direla genero rola zure belaunaldiaren eta egungo belaunaldiaren artean?
- ◇ Zure ustez, zer alderdi hobetu dira genero-berdintasunari dagokionez? Zure ustez, zer aldatu behar du oraindik?

Ixtea

- ◇ Ba al dago zure esperientziari buruz edo genero-rolen aldaketei buruz aipatu ez dugun beste ezer gehitu nahiko zenukeena?
- ◇ Amaitzeko, gustatuko litzaiguke zuk ere arlo honetan garrantzitsutzat jotzen duzun pasadizo edo esperientziaren bat gurekin partekatzea.

Agradecimiento final

BELAUNALDIEN ARTEKO DINAMIKAREN GIDOIA

Bilgarriak: Belaunaldien arteko hurbilketa Bizkaiko genero-rolen bilakaerara

Belaunaldien arteko dinamika

Jarduerak:

1. Etxeko lanen banaketa

Dinamikako parte-hartzaileek etxeko zereginen zerrenda bat ikusiko dute, eta bi kategoriatan sailkatu beharko dituzte: Emakumeek egindako jarduera edo gizonak egindako jarduera.

Asmoa da Bizkaiko etxeko lanen banaketaren gaur egungo errealitatea eta errealitate historikoa ezagutzea, eta, hala bada, emakumeek jasaten duten aparteko zama bisualki erakustea.

Sailkatu beharreko zereginak hauek izango dira:

Garbiketa lanak

1. Zorua garbitzea: Eskobatu, xurgatu, zapaldu, etab.
2. Komunak garbitzea: komuna, konketa, dutxa, ispiluak eta pisuak.
3. Leihoak garbitzea
4. Hautsa astindu
5. Sukaldea garbitzea: sukalde-gainekoak, harraska, etxetresna elektrikoak, azulejoak.
6. Garbiketa sakona: altzari, sabai eta lanparen atzean garbitu.
7. Zabortegeak hustea
8. Kanpoaldeak garbitzea: patioak, balkoiak, lorategiak.

Sukaldeko lanak

1. Janaria prestatzea
2. Platerak garbitzea
3. Elikagaiak gordetzea: hoztu edo soberakinak gorde.
4. Garbitu hozkailua: kendu elikagai mugaeguneratuak eta garbitu gainazalak.
5. Asteko menua planifikatzea
6. Egin erosketa-zerrenda

Ikuztegiko lanak

1. Arropa garbitzea
2. Arropa esekitzea
3. Lisatu
4. Arropa tolestu eta gordetzea

Antolakuntza-lanak

1. Gelak ordenatu: oheak egin, arropa eta objektu pertsonalak gorde.
2. Armairuak antolatzea
3. Paperak ordenan izatea: fakturak, dokumentuak, korrespondentzia.

Landareak eta maskotak zaintzea

1. Landareak ureztatzea.
2. Lorategia kimatu eta ongarritzea
3. Maskotak elikatzea.
4. Garbitu eremuak: kaiolak, hondarguneak, oheak.
5. Paseatzera atera

Etxeko mantentze-lanak

1. Berrikusi eta konpondu: bonbillak, txorrotak, etxetresna elektrikoak.
2. Izarak eta eskuoihalak aldatu.
3. Begiratu aire- edo berokuntza-iragazkiak.

Erosketen eta finantzen kudeaketa

1. Etxeko erosketak egin: supermerkatua, farmazia, etab.
2. Gastuak kontrolatzea: familiaren aurrekontua.
3. Ordainketak egitea: zerbitzuak, alokairua, kuotak.

Seme-alaben zaintza

1. Eskolako lanez arduratzea
2. Hitzordu medikoak: Dentista, pediatra, etab.
3. Eraman eta jaso ikastetxetik
4. Jostailuak biltzea
5. Jolastera eta urtebetetzeetara edo jardueretara eramatea

2. Baieztapenen eztabaida

Parte-hartzaileek emakumeak gizartean duen rolari buruzko baieztapenak entzungo dituzte, eta baieztapenarekin eta haren arrazoiarekin ados dauden ala ez esango digute.

Dinamikan eztabaida sustatzea eta bertan dauden belaunaldien iritziak nola kontrastatzen dituzten ezagutzea da asmoa.

Hauek dira dinamikarako erabil daitezkeen baieztapen batzuk:

- ◇ Emakumeek aukera gehiago dituzte gaur egun
- ◇ Etxeko lanen zama mentala batez ere emakumeena da
- ◇ Adineko senideak zaintzea emakumeen ardura da oraindik ere
- ◇ Genero berdintasuna lan eremuan inoiz baino gertuago dago
- ◇ Emakume gazteek presio gutxiago dute ohiko rolak betetzeko, esaterako, ezkontzeko edo seme-alabak izateko
- ◇ Hezkuntzarako sarbidea gakoa izan da emakumeek gizartean duten rola eraldatzeko
- ◇ Emakumeek gizonak baino gogorrago lan egin behar izan dute zenbait sektoretan duten balioa erakusteko
- ◇ Feminismoak aurrerapauso garrantzitsuak eman ditu, baina oraindik asko dago egiteko
- ◇ Hedabideek oraindik ere nahiago dute genero-estereotipoak erakutsi emakumeak irudikatzean

3. Ideien proposamena

Dinamikan zehar eztabaidatutako guztiarekin eta ateratako ondorioekin, parte-hartzaileek egungo erronkei aurre egiteko eta genero-arrakala murrizteko ideiak proposatuko dituzte.

Asmoa da parte-hartzaileek saioan hitz egindakoaren gainean gogoeta egitea eta etorkizunean genero-berdintasuna lortzeko bidean hobetzeko proposamenak bateratzea.

Ideiak paperetan idatzi behar dira, eta zuhaitz baten forman bateratu.

www.moviendote.org

EnROLadas

asociación
moviendote
por la integración y la participación ciudadana

 Bizkaia
foru aldundia
diputación foral

BERDINTASUNA + IGUALDAD

BIZKAIKO FORU ALDUNDIAK SUSTATUTAKO EMAKUMEEN
ETA GIZONEN ARTEKO BERDINTASUNERAKO ENBERRAK
INICIATIVAS PARA LA IGUALDAD DE MUJERES Y HOMBRES
APOYADAS POR LA DIPUTACIÓN FORAL DE BIZKAIA